

วัดหลวง พุทธศาสน์ศึกษาแห่งเมือง
อุบลราชธานี : ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า

งานข้อมูลท้องถิ่น ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ

Ubon Ratchathani University
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ลิขสิทธิ์ของสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
เอกสารวิชาการหมายเลข 2/2547

วัดหลวง พุทธศาสนศึกษาแห่งเมือง

อุบลราชธานี : ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. ๒๕๔๗

จัดพิมพ์โดย งานข้อมูลท้องถิ่น ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา	นายสุภชัย หาทองคำ ผศ.ดร.ไพรัตน์ แก้วสาร
ผู้ให้ข้อมูล	นายบำเพ็ญ ณ อุบล
บรรณาธิการ	อรทัย เลียงจินดาถาวร
รวบรวมข้อมูล	อรทัย เลียงจินดาถาวร วรพจน์ นวลสกุล วนิดา สมตระกูล
ถอดเทป	ชนินฐา ทุมมากรณ์
วาดภาพประกอบ	สุรชัย ศรีไธ
ถ่ายภาพประกอบ	วรพจน์ นวลสกุล สกุณศลา เกตุวงศา เทวิน ศรีดาโคตร อรทัย เลียงจินดาถาวร
รูปเล่ม	อรทัย เลียงจินดาถาวร ชนินฐา ทุมมากรณ์

แต่ บรรพชนชาวอุบลราชธานีทุกท่าน

คำนำ

อุบลราชธานีเป็นจังหวัดด้านตะวันออกสุดทางภาคอีสาน มีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปี จึงมีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การศึกษาแบบมูลกัจจายน์ และการศึกษาชุดใหม่ เป็นศูนย์กลางด้านการเมืองการปกครองในภูมิภาคนี้ จึงนับเป็นดินแดนแห่งภูมิปัญญาอีสาน เริ่มตั้งแต่เจ้าพระประทุมราชวงศา (เจ้าคำผง) เป็นหัวหน้านำไพร่พลญาคูสงามอยู่ที่ตั้งอยู่ฝั่งและตั้งขึ้นเป็นเมือง ให้นามว่าเมืองอุบล ในปีพุทธศักราช 2324 โดยเฉพาะด้านการศาสนา อุบลราชธานีเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยของคณะสงฆ์สามเณรในสมัยเริ่มต้นของการแผ่ขยายพระพุทธศาสนาและวัดวาอารามของภาคอีสาน ตั้งแต่แรกสร้างวัดหลวง ปี พ.ศ. 2324 สมัยพระปฐมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) ถึงสมัยพระพรหมราชวงศา (ภูทอง) สมัยรัชกาลที่ 4 โดยเจ้าผู้ครองเมืองได้ให้ความสำคัญ และทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา วัดหลวงจึงนับเป็นวัดแรกของเมืองอุบลราชธานี และถือได้ว่าเป็นวัดประจำเจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรก คือพระปฐมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) ด้วยความสำคัญของวัดหลวงก่อปรกับความงดงามของสถาปัตยกรรมแบบล้านช้าง จึงเป็นที่กล่าวขานและตราตรึงอยู่ในความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยได้พบเห็น แต่ในปัจจุบันความสำคัญและความงดงามของวัดหลวงได้เสื่อมถอยไปตามกาลเวลา

ดังนั้นเพื่อให้วัดหลวงถูกลืมเลือนไป รศ. ดร. สมจิตต์ ขอดเสรีณี อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงมีดำริให้งานข้อมูลท้องถิ่น สำนักวิทยบริการ ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลวัดหลวงเพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้าของนักเรียนหลังและผู้ที่สนใจต่อไป

ขอขอบคุณ คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล ที่เสียสละเวลา ให้อายุละเอียดเกี่ยวกับวัดหลวงด้วยความเต็มใจยิ่ง คุณสุรัช ศรีใส ในการวาดภาพประกอบ รวมทั้งสำนักวิทยบริการและมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ได้ส่งเสริมและสนับสนุนทุนอุดหนุนการดำเนินงานจนการดำเนินงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

การศึกษานี้อาจมีส่วนไม่สมบูรณ์อยู่บ้าง ผู้จัดทำจึงขออน้อมรับความคิดเห็นต่าง ๆ และคำชี้แนะด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

ผู้จัดทำ

29 กันยายน 2547

สารบัญ

บทนำ	1
ตอนที่ 1 วัดหลวงยุคต้น	
ความเป็นมา	4
ความสำคัญ	5
แรกเริ่มก่อตั้ง	6
ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต	7
ลำดับเจ้าอาวาส	9
รายละเอียดสถาปัตยกรรม	
รั้ววัด	11
ประตู	11
หอแจก	12
วิหาร	13
สิม	30
หอไตร	30
หอคำ	30
กุฏิขวางใหญ่	30
กุฏิขวางเล็ก	30
กุฏิเขี้ยว	30
ธาตุเจี๊ยมหาราชครู	30
หอโปง	31
หอกลอง	32
หอรอศพ	32
ตอนที่ 2 วัดหลวงยุคกลาง	33
ลำดับเจ้าอาวาส	34
การปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน	35

ตอนที่ 3 วัดหลวงยุคปัจจุบัน	41
สภาพวัดหลวงในปัจจุบัน	42
ตอนที่ 4 ภาคผนวก	
บทสัมภาษณ์ คุณพ่อบำเพ็ญ ฌ อุบล วันที่ 25 เมษายน 2546	53
บทสัมภาษณ์ คุณพ่อ บำเพ็ญ ฌ อุบล วันที่ 15 กรกฎาคม 2547	62
บรรณานุกรม	76
ประวัตินายบำเพ็ญ ฌ อุบล	78

สารบัญภาพ

รูปที่ 1 อนุสาวรีย์พระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง)	4
รูปที่ 2 เกาะคอนมคแดงหน้าน้ำ	6
รูปที่ 14 ซ่อฟ้า	18
รูปที่ 24 ภาพวาดพระวิหารด้านข้าง	27
รูปที่ 25 พระเจ้าใหญ่องค์หลวง	28
รูปที่ 26 แผนผังภายในวิหาร	29
รูปที่ 27 โปง	31
รูปที่ 27 หอกลอง	32
รูปที่ 28 คาลปีครไม้	35
รูปที่ 29 หอแจกหลังปัจจุบัน	37
รูปที่ 30 พระเจ้าใหญ่องค์หลวงหลังจากปฏิสังขรณ์	38
รูปที่ 31 วิหารหลังที่สร้างขึ้นใหม่	39
รูปที่ 30 ซุ้มประตูวัดและตึกแถว	40
รูปที่ 33,34 พ่อออก แม่ออกไปวัด	41
รูปที่ 35 ประตูทางเข้าหน้าวัด	42
รูปที่ 36,37 วัดล้อมรอบไปด้วยอาคารพาณิชย์	43
รูปที่ 38,39 รั้ววัดด้านข้าง	44
รูปที่ 40,41,42,43 สถาภายในวัด	46
รูปที่ 44,45,46 พระวิหารหลังปัจจุบัน	47
รูปที่ 47 หอระฆัง	48
รูปที่ 48 หอแจก (ศาลาการเปรียญ)	49
รูปที่ 49 ศาลาการเปรียญ	49
รูปที่ 50 ภูมิอนุสรณ์พระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง)	50
รูปที่ 51 ภูมิพระ	51
รูปที่ 52 ด้านหลังวัด	51
รูปที่ 53 ด้านหลังวัดติดแม่น้ำมูล	52

บทนำ

จังหวัดอุบลราชธานีตั้งอยู่บนที่ราบสูงทางใต้สุดของภาคอีสาน มีเขตแดนติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นพรมแดนทางภูมิศาสตร์ มีแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีไหลไปออกแม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม แผ่นดินอีสานได้เป็นที่อยู่อาศัย ทำมาหากินของมนุษย์มาแล้วนับหมื่น ๆ ปี ยาวนานมานับตั้งแต่อาณาจักรฟูนัน และจามปา ชุมชนอีสานได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมเจนละ วัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมเขมรสมัยเมืองพระนคร และวัฒนธรรมไทลาว มาตามลำดับ ปรากฏหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ที่ได้ศึกษาแล้วกว่า 1,500 แห่ง (แน่นน้อย ปัญจพรรค, 2536 : 7)

จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2313-2319 ชาวไทลาวภายใต้การนำของเจ้าพระวอ เจ้าพระตาและบุตรหลาน ได้อพยพมาตั้งรกรากที่บริเวณคงอุ่มฝั้ง และตั้งเมืองอุบลราชธานีขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2335 มีพระปทุมวรราชสุริยวงศ์ (คำผง) เป็นเจ้าเมืองคนแรก และด้วยความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ท่านจึงให้สร้างวัดแห่งแรกของเมืองอุบลราชธานีขึ้น ให้ชื่อว่า “วัดหลวง” เพื่อทำนุบำรุงพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางในการหล่อหลอมกลมเกลียวบุตรหลานให้มีวิชาความรู้ และชาวเมืองให้อยู่ในศีลในธรรม ยึดถือปฏิบัติตามฮีตบ้าน ธรรมเนียม วัดหลวงจึงเป็นศาสนสถานที่สำคัญของเมืองอุบลราชธานีในยุคนั้น เป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยของคณะสงฆ์สามเณร และเป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมืองในยุคแรก ๆ ด้วย นอกจากนี้แล้ววัดหลวงยังมีสถาปัตยกรรมทางศาสนาที่งดงามอ่อนช้อยอย่างศิลปะแบบล้านช้าง โดยเฉพาะพระวิหาร ความงดงามเป็นที่กล่าวขานและยังคราดังอยู่ในความทรงจำของผู้ที่ได้พบเห็น ซึ่งนายบำเพ็ญ ณ อุบล เป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานีผู้หนึ่งที่มีโอกาสได้ใช้ชีวิตคลุกคลี ใกล้ชิดกับวัดหลวง กล่าวคือ ได้ถือกำเนิดที่บ้านเลขที่ 72 หมู่ 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี บริเวณคุ้มวัดหลวง อยู่ในความอุปการะของคุณชายคุณตา ซึ่งเป็นลูกหลานพระปทุมวรราชสุริยวงศ์ พออายุประมาณ 7-8 ขวบ คุณชายคุณตาได้นำไปฝากไว้ให้เรียนหนังสือกับพระอาจารย์สด ผู้หนู เจ้าอาวาสวัดหลวงในขณะนั้น ร่ำเรียนจนจบอ่านออก เขียนได้ บวกละได้ โดยอยู่กินที่วัด เป็นลูกศิษย์วัด ช่วยเหลืองานวัด มีหน้าที่ คือ ในตอนเช้าถวายบาตรพระเวลาที่ท่านจะออกบิณฑบาตร และเวลากลับจากบิณฑบาตรก็คอยรับบาตรจากพระ พอพระฉันเสร็จ เก็บบาตรไปล้าง ถึงตอนสายก่อนเวลาเพลไปเอาปิ่นโตจากชาวบ้านที่ถวายปิ่นโตเพลมาถวายพระ หรือเวลาพระรับกิจนิมนต์ไปงาน ก็ช่วยอุ้มบาตร สะพายย่ามไปกับท่าน หลังจากเสร็จภารกิจแล้วตอนกลางวันเรียนหนังสือกับพระ ครั้นตอน

ห้วคำถึงลงสวดมนต์ไหว้พระที่วิหาร แล้วมาค่อหนังสือเย็น (คือเรียนสวดมนต์เป็นบทโดยวิธีสอนปากเปล่า ผู้เรียนก็ใช้การท่องจำ ถ้าท่องไม่ได้พระท่านก็ทำโทษ แล้วให้ท่องจนได้ แล้วจึงจะสอนค่อบทต่อไป)

เมื่อวัดมีงานบุญพระเวสเทสนัมมหาชาติ ได้รับใช้พระถวายน้ำร้อน น้ำชา และรับดอกไม้ ธูปเทียน จากทายก ทายิกาไปจุดไหว้พระ ฟังเทศน์มหาชาติแทน ใช้ชีวิตอยู่เช่นนี้ 3-4 ปี จึงได้เข้าโรงเรียนประชาบาล (โรงเรียนวัดท่าซ้องเหล็ก) นายบำเพ็ญจึงมีความผูกพันกับวัดหลวง คู่้นเลขกับพระและพิธีการของวัด เข้า-ออกวิหาร ศาลาการเปรียญ สิม และกุฏิต่าง ๆ ในวัดหลวงอยู่เป็นประจำ และด้วยความสนใจในสถาปัตยกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ จึงได้สังเกตและจดจำสถาปัตยกรรมและเรื่องราวของวัดได้อย่างขึ้นใจ ในการรวบรวมประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า เรื่อง “วัดหลวง” นี้ นายบำเพ็ญ ณ อุบล จึงเป็นบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดความทรงจำอันทรงคุณค่านี้

วัดหลวงมีประวัติพัฒนาการแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ

ยุคต้น เมื่อปีขุน พ.ศ. 2324 เจ้าคำผงได้พาไพร่พลอพยพมาจากดอนนดแดง มาตั้งบ้านเมืองใหม่ที่ดงอู่ผึ้ง และตั้งเมืองอุบลราชธานีขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2335 มีพระปฐมวราชสุริยวงศ์ (คำผง) เป็นเจ้าเมืองคนแรก จึงได้ให้สร้างวัดแห่งแรกของเมืองอุบลราชธานีขึ้นอย่างศิลปะแบบล้านช้าง ด้วยฝีมือช่างเวียงจันทน์ มีการสร้างโบสถ์ สร้างพระเจ้าใหญ่องค์หลวง สร้างกุฏิ สร้างวิหาร สร้างศาลาการเปรียญ สร้างหอไตร สร้างหอกลอง สร้างหอโปง สร้างหอรบขัง เมื่อสร้างเสร็จจึงให้ชื่อวัดว่า “วัดหลวง” และถือได้ว่าเป็นวัดประจำเจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรก มีความสำคัญ 3 ประการ คือ

ด้านการปกครอง เป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง ขุนนางและกรมการในสมัยแรก ๆ ด้วย

ด้านการศึกษา เป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยของคณะสงฆ์สามเณร ในสมัยเริ่มต้นของการแผ่ขยายพระพุทธศาสนาและวัดวาอารามของภาคอีสาน ตั้งแต่แรกสร้างวัดหลวง ปี พ.ศ. 2335 สมัยพระปฐมราชวงศาถึงสมัยพระพรหมราชวงศา (กุดทอง) ราวสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

ด้านศาสนา เป็นวัดที่เป็นที่จำวัดอยู่ของสังฆปาโมกข์ผู้เป็นประมุขสงฆ์ของเมืองอุบลราชธานี ได้ปกครองและบริหารการพระศาสนาแบบกองลาวให้มีความเจริญรุ่งเรือง จนกระทั่งถึงช่วงญ่าท่านเทนเป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ 2 ทางราชการได้จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นมาใหม่ จึงเริ่มการปกครองสงฆ์ตามระเบียบใหม่ จึงไม่มีการแต่งตั้งตำแหน่งพระมหาราชครูเจ้าท่านหอมมาตั้งแต่บัดนั้น

ยุคกลาง จนกระทั่งมีวัดธรรมยุติสร้างขึ้นในเมืองอุบล และมีพระเถระผู้ใหญ่ทางธรรมยุติ มาปกครองวัดเหล่านั้น คือ วัดสุปฏิหาราม วัดศรีอุบลรัตนาราม ทางซานเมือง ในสมัยที่กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เสด็จมาเป็นผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าวหรือมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้ย้ายพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาไปทำพิธีที่วัดศรีทอง (วัดศรีอุบลรัตนาราม) สาเหตุเพราะท่านพระมหาเถระเทวธรรมี (ม้าว) ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของ รัชกาลที่ 4 เป็นเจ้าอาวาส ต่อมาเมื่อเสด็จมหาวิโรจวงศ์ (คิส โสอ้วน) ครั้งที่ยังเป็นพระโพธิวงศาจารย์ เป็นเจ้าอาวาสวัดสุปฏิหาราม ทางราชการจึงได้ย้ายพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาที่วัดสุปฏิหาราม วัดหลวงจึงลดความสำคัญลงเป็นวัดราษฎร์ไม่ได้รับการยกย่องให้เป็นวัดหลวงเหมือนสมัยโบราณ

ต่อมาพระอริยวงศา (สุข) วัดสระเกษ ได้เอาลัทธิไทยไปสอน ตั้งสำนักศึกษาอยู่ที่วัดป่าน้อย เมื่อคนเห็นว่าวัดป่าน้อยเป็นใหญ่ขึ้นมาแล้ว วัดหลวงก็เลยโอนอำนาจการปกครองสงฆ์ไปให้วัดป่าน้อย ต่อมาเมื่อวัดป่าน้อยมีนักเรียนมากขึ้นก็ขยายมาสร้างเป็นวัดทุ่งศรีเมือง แล้ววัดหลวงก็ไม่ได้เป็นสำนักเรียนอีกต่อไป

ยุคปัจจุบัน ในปัจจุบันวัดหลวงแทบจะไม่เหลือคุณค่าด้านที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ และศิลปวัฒนธรรมในอดีตอีกต่อไป เนื่องจากเมื่อหมดยุคเจ้าเมืองอุบลราชธานี ความสำคัญของวัดหลวงจึงลดน้อยลง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ อาทิ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร ซึ่งก่อสร้างด้วยไม้ทูลโหมไปตามกาลเวลา ถ้าไม่ผุพังไปตามกาลเวลาก็เคลื่อนย้ายสูญหายไปยังเมืองต่าง ๆ ทางภาคอีสาน จึงมีการรื้อถอนสร้างใหม่ ด้วยศิลปกรรมแบบไทยยุคใหม่ ความงดงามแบบศิลปะล้านช้างดั้งเดิม จึงสูญหายไป เหลือเพียงภาพถ่ายและคำเล่าขานของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยพบเห็น สิ่งที่ยังเหลือเป็นความงามของวัดหลวงคือ พระเจ้าใหญ่องค์หลวง ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ ศาลาการเปรียญวัดหลวงในปัจจุบัน

ตอนที่ 1 วัดหลวงยุคต้น

ความเป็นมา

เมืองอุบลราชธานี ได้ตั้งขึ้นตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2324 โดยมีเจ้าพระปฐมราชวงศา (เจ้าคำผง) เป็นหัวหน้านำไพร่พลญาติวงศ์มาอยู่ที่ดงอู่ผึ้งและตั้งขึ้นเป็นเมือง ให้นามเมืองว่า เมืองอุบลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดเกล้าฯ สถาปนาให้เจ้าคำผงเป็นเจ้าครองเมือง ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระปฐมบรมราชวงศ์จักรี ย้ายพระนครมาสร้างขึ้นทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ขนานนามพระนครว่ากรุงเทพมหานครฯ สถาปนาพระบรมราชวงศ์แล้วได้โปรดเกล้าฯ ให้พระปฐมราชวงศา (เจ้าคำผง) เป็นเจ้าครองเมืองอุบลในฐานะที่เป็นข้าหลวงเดิมในพระองค์ เพื่อเป็นเกียรติยศแก่เจ้าพระปฐมราชวงศา (เจ้าคำผง) จึงพระราชทานนามว่า พระปฐมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เจ้าครองเมือง และพระราชทานนามเมืองว่า เมืองอุบลราชธานีศรีวณาภัยประเทศราช การปกครองบ้านเมืองนั้นเจ้าพระปฐมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) จัดการปกครองตามแบบโบราณของบ้านเมืองในดินแดนอีสาน ซึ่งยึดถือกันมาหลายร้อยปีแล้ว เรียกว่าระบบอัญญาสี่ คือเมือง ๆ หนึ่งมีคณะผู้ปกครองประกอบไปด้วยเจ้านายเดิม อันมีเจ้าครองเมือง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ และเจ้าราชบุตร ซึ่งเป็นตำแหน่งสำหรับเจ้านายสืบเชื้อวงศ์กันไปเป็นทอด ๆ คือรับมรดกทางการปกครองสืบสันตติวงศ์

รูปที่ 1 อนุสาวรีย์
พระปฐมวรราชสุริยวงศ์
(เจ้าคำผง)

ความสำคัญ

ด้านการปกครอง วัดหลวงเป็นวัดแรกของเมืองอุบลราชธานี และถือได้ว่าเป็นวัดประจำเจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรก คือ พระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง ขุนนางและกรมการในสมัยแรก ๆ ด้วย

ด้านการศึกษา เป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยของคณะสงฆ์สามเณร ในสมัยเริ่มต้นของการแผ่ขยายพระพุทธศาสนาและวัดวาอารามของภาคอีสาน ตั้งแต่แรกสร้างวัดหลวง ปี พ.ศ. 2335 สมัยพระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) ถึงสมัยพระพรหมราชวงศา (ภูทอง) ราวสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

ด้านศาสนา เป็นวัดที่เป็นที่จำวัดอยู่ของสังฆปาโมกข์ผู้เป็นประมุขสงฆ์ของเมืองอุบลราชธานี มีท่านเจ้าหอแก้วเป็นหลักคำ¹ เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ ในสมัยเริ่มต้นของการแผ่ขยายพระพุทธศาสนาและวัดวาอารามของภาคอีสาน ได้ปกครองและบริหารการพระศาสนาแบบกองลาวให้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการปกครองและการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยของคณะสงฆ์สามเณร การบวชกุลบุตร บวชพระ บวชเณร เมื่อบวชพระไปแล้วก็สอนหนังสือ พระที่ไปเรียนหนังสือ ถ้าเรียนสวดมนต์ได้ทุกสูตรแล้วถือว่าเรียนสำเร็จ ได้ชื่อว่าเป็นสำเร็จ อาจจะสำเร็จเณรสำเร็จจำ เมื่อเป็นสำเร็จอย่างนี้ก็มีสิทธิ์ได้รับการสถาปนาเป็นพระผู้ใหญ่ เป็นญาชา เป็นชา เป็นครู เป็นด้าน เป็นฝ่าย เป็นหลักคำ เป็นยอดแก้ว อันนี้คือทำเนียบสมณศักดิ์ตามพื้นเพเดิม

¹ พื้นเมืองเรียกสมัยนั้น เทียบเจ้าคณะจังหวัดในปัจจุบัน

แรกเริ่มก่อตั้ง

เมื่อปีกุน พ.ศ. 2324 พระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) อพยพมาจากคอนมดแดง มาตั้งบ้านเมืองใหม่ที่คงอู่ผึ้ง และเห็นว่าที่แห่งนี้เหมาะที่จะสร้างบ้านเมือง วัดวาอาราม เพื่อเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง เป็นที่อยู่อาศัยสืบทอดพระพุทธศาสนา พระปฐมวราชสุริยวงศ์ จึงได้เป็นเจ้าศรีท้าวปกครองการเมือง เสนาเมือง และราษฎรสร้างขึ้น ให้พระสงฆ์ที่อพยพมาด้วยลงมือก่อสร้าง ให้ช่างที่อพยพมาจากเวียงจันทน์พร้อมด้วยท่านอุปราช ราชบุตร ราชวงศ์ ท่านท้าวเพี้ย กรรมการน้อยใหญ่ ร่วมกันก่อสร้างวัดด้วยฝีมือช่างเวียงจันทน์ จึงสำเร็จสวยงามสมเจตนารมณ์ ในปี พ.ศ. 2334 มีการสร้างวิหาร สร้างพระเจ้าใหญ่องค์หลวงเป็นพระประธานโดยช่างชาวเวียงจันทน์ สร้างกุฏิ สร้างศาลาการเปรียญ สร้างหอไตร สร้างหอกลอง สร้างหอโปง สร้างหอรบะฉิ่ง พร้อมบริบูรณ์ทุกอย่าง เป็นสง่าवासที่สวยงามมาก เมื่อสร้างเสร็จจึงให้ชื่อวัดชื่อว่า วัดหลวง ตามชื่อของท่าน ซึ่งประชาชนเรียกท่านว่า “เจ้าองค์หลวง” หรือ

“อาญาหลวงเฒ่า” และเพราะวัดนี้ติดกับคุ่มของท่านซึ่งชาวเมืองเรียก คุ่มเจ้าหลวง (คือพื้นที่บริเวณตลาดใหญ่ของเมืองอุบลราชธานี ซึ่งเรียกว่า ตลาดราชพัสดุ) ก่อนที่จะได้รับการสถาปนาเป็นเมืองอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2335

รูปที่ 2 เกาะคอนมดแดงหน้าน้ำ

ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

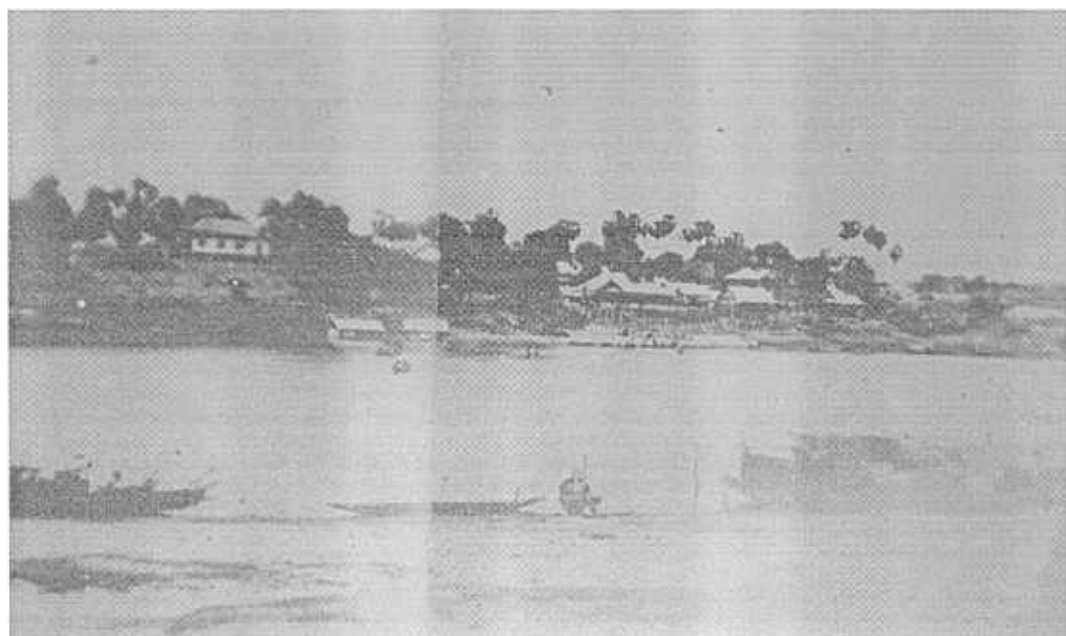
วัดหลวงที่ผม (บำเพ็ญ ณ อุบล) จำได้นั้น เป็นวัดที่สว่างามที่สุดในจังหวัดอุบลเพราะหันหน้าวัดไปทางทิศเหนือ หลังวัดติดกับแม่น้ำมูล มีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ ในเนื้อที่ 10 ไร้นั้น ส่วนกลางของวัดนับจากหน้าวัดไปถึงทำนายนั้น เป็นพุทธสถานหรืออาคารที่เกี่ยวกับพิธีสงฆ์โดยเฉพาะ และพิธีทำบุญของชาวบ้าน ตั้งอยู่ที่ถนนพรมเทพ ริมฝั่งแม่น้ำมูลอยู่ติดกับ **คุ้มเจ้าหลวง** (คือพื้นที่บริเวณตลาดใหญ่ในปัจจุบัน) สมัยแต่ก่อนบ้านผม (บำเพ็ญ ณ อุบล) อยู่ทางตะวันออกของวัด ไปทางตลาดเก่าอยู่เยื้องวัดหลวงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตรงที่ถนนหลวงตัดกับถนนพรมราช

ทิศเหนือ จรดตลาดใหญ่เมืองอุบลราชธานี

ทิศใต้ จรดวัดกลาง วัดใต้ทุ่งและบ้านเรือนประชาชน

ทิศตะวันออก จรดถนนพรมราช

ทิศตะวันตก จรดริมแม่น้ำมูล

รูปที่ 3 ภาพถ่ายจากฝั่งหาดสวนยา วัดหลวงอยู่บริเวณคันดาลทางขวา

รูปที่ 4 พระวิหารวัดหลวงหลังเดิม
สร้าง พ.ศ. 2324 ถูกรื้อ พ.ศ. 2492

เจ้าอาวาส

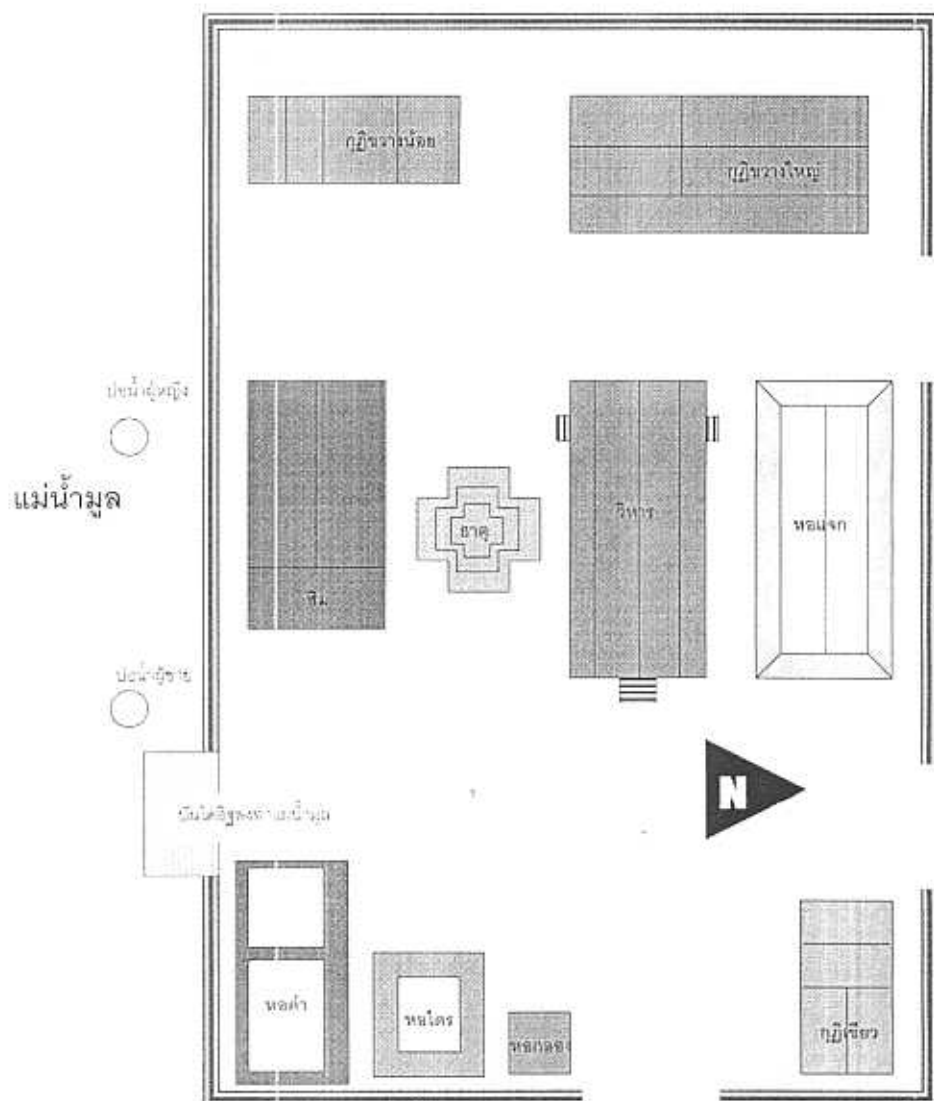
1. พระมหाराชครูเจ้าหอแก้ว เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดหลวง เป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นประธานสงฆ์ของวัดหลวง (เจ้าอาวาส) และประธานสงฆ์ในการอำนวยการศึกษาของเมืองอุบล ตามประวัติกล่าวว่าท่านเป็นหลานชายของพระปทุมราชสุริยวงศ์ อุปสมบทที่วัดหลวงและได้รับการสดสรง¹ เป็นพระมหाराชครูเจ้าหอแก้ว เป็นเจ้าคณะใหญ่ประมุขสงฆ์เมืองอุบลราชธานี บริหารงานศาสนาตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กองลาวแบบเวียงจันทน์ เมื่อมรณภาพแล้วชาวเมืองได้ก่อสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของท่านไว้ที่วัดหลวง

ภายในเขตพุทธสถานวัดหลวงประกอบด้วยพุทธศาสนาคาร ดังนี้

1. หอแจก (ศาลาการเปรียญ)	7. กุฏิขวางเล็ก
2. วิหาร	8. กุฏิเขียว
3. สิม	9. ธาตุเจ้ามหาราชครู
4. หอไตร	10. หอโปง
5. กุฏิหอคำ	11. หอกลอง
6. กุฏิขวางใหญ่	12. หอรอดศพ

¹ การสดสรง เป็นพิธีสงฆ์ทำให้แก่พระภิกษุที่ได้เล่าเรียนพระธรรมจนสำเร็จขั้นหนึ่งๆ เพื่อเป็นการเลื่อนยศในสมณะ ถ้าภิกษุใดที่ได้รับการสดสรงของทายก พระภิกษุรูปนั้นจะได้รับการเปลี่ยนชื่อจากเจ้าหัว (ชาวอีสานจะเรียกพระภิกษุว่า เจ้าหัว) เรียกว่าเสด็จหรือสำเร็จ พิธีนี้เป็นพิธีแต่งตั้งสมณศักดิ์แบบโบราณของภาคอีสาน ซึ่งได้ถูกยกเลิกไปเมื่อครั้งสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอีสาน ที่จังหวัดอุบลราชธานี

แผนผังวัดหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

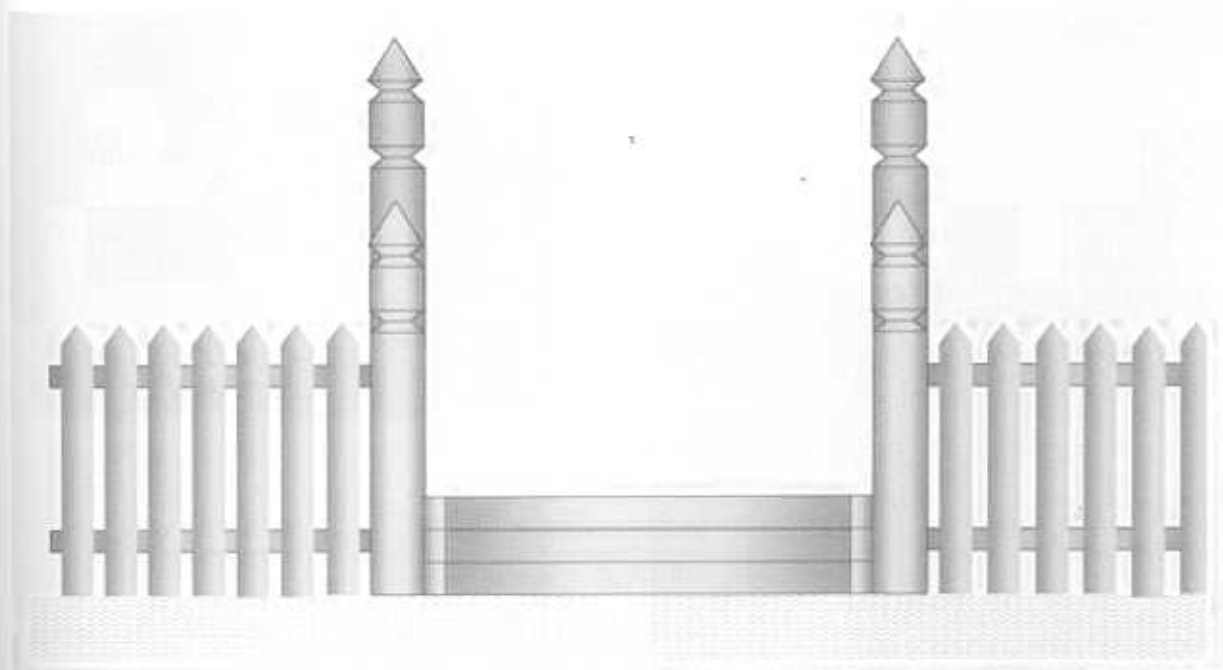

รูปที่ 5 แผนผังวัดหลวงในอดีต

รายละเอียดสถาปัตยกรรม

1. **รั้ววัด** ลักษณะของรั้ววัดจะเป็นเสาไม้แก่น แล้วมีไม้คานพาดเข้าไปวางเรียงกัน รั้ววัดเป็นรั้วไม้แผ่นตีประกบ (รั้วไม้ระแนง) และมีช่องประตูไว้ทางตะวันออกประตูหนึ่ง ทางตะวันตกประตูหนึ่ง เสาทุกต้นจะถูกเจาะรู แล้วเอาไม้คานพาดสอดเข้าไป ทำเป็นแนวรั้วขึ้นมา ที่หัวเสาจะทำเป็นรูปดอกบัวตูม ต่อมาได้มาซ่อมหัวเสาใหม่ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2445

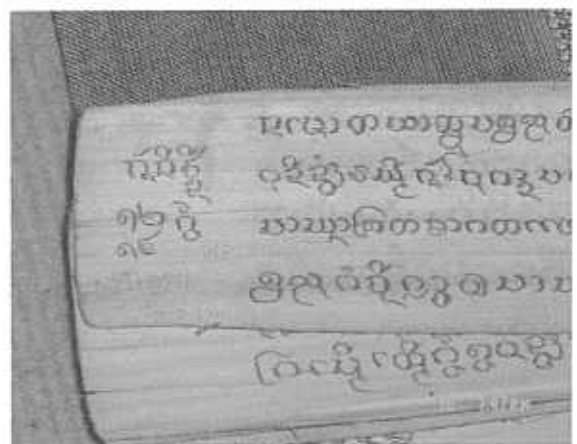
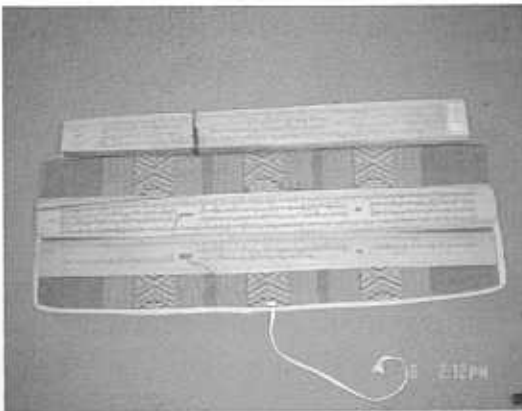
2. **ประตู** ประตูนั้นไม่มีบานประตู แต่จะเรียกตามภาษาเก่าว่า “ได้วัด” คือมีเสาใหญ่ 2 เสา มีเสาและมิดงหรือคาน 2 อัน แล้วบากสองข้างเป็นไม้ง่าม มีไม้กระดานบากเสาค้ำไม้ท่อนเป็น 3 ท่อนวางพาดอยู่ ไม้ท่อนนี้สามารถยกออกได้ (วาดภาพประกอบการเล่า) เวลาใช้งานหรือขบวนแห่ที่สูงๆ ถ้าจะชักลากเข้าไป เขาจะถอดไม้ที่วางพาดที่มีอยู่ 3 ชั้นออก เหมือนเป็นธรณีประตู 3 ชั้น ชั้นที่ 1 คิดที่ดิน ชั้นที่ 2 สูงขึ้นมาหน่อย ชั้นที่ 3 ไม่มีบานประตูเปิดปิด

รูปที่ 6 รั้วและประตูวัด

3. หอแจก หรือ บางท้องถิ่นเรียกว่า หั่วแจก หรือ โสจกรรม เป็นคำที่ใช้เรียกอาคารปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาของวัดในภาคอีสาน ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลาการเปรียญของภาคกลาง ใช้เป็นสถานที่ทำศาสนพิธีต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลอุทิศแก่บรรพบุรุษด้วย ที่เรียกว่า “บุญแจกข้าว” (คือการทำบุญอุทิศแก่ผู้ตาย เช่น บุญเจ็ดวัน บุญร้อยวัน และบุญเก็บกระดูก)

หอแจกของวัดหลวงจะสร้างฐานด้วยอิฐและโครงสร้างเครื่องบนเป็นไม้ กล่าวคือ ก่ออิฐขึ้นมาระดับหนึ่ง แล้วใช้ไม้ระแนงตีเป็นรั้วรอบอาคาร โดยไม่มีการเว้นช่องหน้าต่าง อาศัยความสว่างและลมพัดผ่านช่องไม้ระแนงแทน มีทางขึ้นสองทางคือ มีประตูเข้าด้านละสองประตู ประตูทางเข้าก็ตีด้วยไม้ระแนงเช่นเดียวกัน ภายในหอแจกจะมีทั้งหมด 5 ช่วงเสา มีธรรมาสน์เทศน์ตั้งอยู่ตรงกลางทางด้านหน้า เอาไว้สำหรับพระเทศน์มหาชาติตอนงานบุญมหาชาติ จะเป็นธรรมมาสน์แบบสูง การเทศน์ในวันธรรมดาพระสงฆ์มีหน้าที่เปลี่ยนกันเทศน์ให้โยมฟังในตอนเย็น ๆ ประมาณ 3-4 โมงเย็น ท่านใช้นั่งสือกัมภีร์เทศน์กัมภีร์เทศน์สมัยก่อนเป็นอักษรธรรม อักษรขอม จะเทศน์ที่ธรรมมาสน์เล็กๆ (แบบเตี้ย) ถัดจากหอแจกไปทางทิศตะวันตกจะเป็นโรงครัว ซึ่งปลูกสร้างติดกับหอแจกใช้เป็นที่ประกอบอาหารของชาวบ้านก่อนจะนำขึ้นมาถวายพระสงฆ์ ศาลานี้ถูกรื้อไปแล้ว

รูปที่ 7.8 หนังสือผูกอักษรธรรม

4. วิหาร ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า “อาฮาม” เป็นอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน (พระเจ้าใหญ่องค์หลวง) ใช้เป็นที่ใช้สำหรับสวดมนต์ไหว้พระของภคฤหบดี วิหารนี้ได้ถูกเลียนแบบมาจากวิหารของวัดเชียงทอง¹ ที่เมืองหลวงพระบาง ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน เนื่องด้วยพระปทุมวรราชสุริยวงศ์นั้นเป็นเชื้อสายของพระเจ้าสุริยวงศาเมืองหลวงพระบาง วิหารนี้เป็นวิหารหลังคาทรงไทย 2 ชั้น มีปีกนก ใบสัดจะพับเป็นโดง ข้างในมี 3 โถง และสี่กั๊กข้างหลัง ข้างในมีเสาแบบโบราณเป็นเสาปูนใหญ่ ข้างในด้านหลังจะเป็นแท่นสำหรับพระพุทธรูป ข้างพระพุทธรูปจะมีบันได

¹ วัดเชียงทอง ถือเป็นวัดที่มีชื่อเสียงที่สุดของหลวงพระบาง ลักษณะเด่นของอาคารพุทธสีมาวัดเชียงทองนั้น เห็นได้จากป้านลมที่อ่อนช้อยลดหลั่นกัน หลังคาลด 3 ชั้น มีชายคาปีกนก มีหลังคาซ้อนกันโค้ง และเสาตรงดงามจนแลดูอ่อนช้อย หลังคาที่ลดหลั่นกันนั้นจะโค้งอ่อนยาวลงมาเกือบจรดฐาน ลักษณะเช่นนี้ทำให้ผนังด้านข้างของตัวพุทธสีมาต่ำต้อย ลักษณะแบบนี้เป็นแบบอย่างของหลวงพระบางแท้แท้ที่เหลืออยู่ ส่วนหน้าบันหรือสีหน้ต่างตกแต่งด้วยลวดลายปิดทองรูป วงกลมดอกบัว อยู่ในโครงสร้างของซุ้มและตุ๊กตาที่ทางล้านนาเรียกว่า “ม้าคังโหม” ใต้หน้าบันมีโค้งคิ้วที่แกะสลักอย่างงดงาม นอกจากนั้นจะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแล้ว ผนังของตัวพุทธสีมายังโดดเด่นด้วยลายปิดทองฉลุลายบนพื้นรักสีดำ ทั้งภายในและภายนอกตัวอาคาร ซึ่งล้วนเป็นภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ทศชาติชาดก ภาพเทวคา และภาพหม้อน้ำ มีดอกไม้ไผ่ล้อมมาเรียกว่า “ปทุมณู”

พระโพธิสารราชเจ้า (ปี 1548-71) ทรงสร้างวัดเชียงทองขึ้นในปี 1560 และมีฐานะเป็นวัดหลวงในพระราชูปถัมภ์เรื่อยมาจนถึงปี 1975 ภายในพระอุโบสถมีเสาขนาดมหึมาแปดต้นปิดทองล่องชาดอย่างสวยงาม ทำหน้าที่คอยรองรับน้ำหนักหลังคา ลึกเข้าไปคือพระประธานสีทองสุกปลั่ง หลังด้านหลังตกแต่งด้วยลวดลายธรรมชาติ ใต้วงขึ้น ไปจนจรดเพดาน ในขณะที่ด้านนอกใช้กระเบื้องสีประดับเป็นภาพต้นไม้แห่งชีวิตบนพื้นที่ลวดรักเอาไว้จนเป็นสีเข้ม

ติดกับพระอุโบสถมีวิหารเล็ก ๆ หลังหนึ่ง เรียกกันว่าวิหารแดง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ที่งามแปลกกว่าที่อื่นใดด้วยสัดส่วน จีวรที่จีบเป็นริ้วโค้งออกมาทางคานนอกทรงเหนือซุ้มพระบาท และพระหัตถ์ซึ่งรองรับพระเศียรไว้อย่างสง่างามและอ่อนช้อย พระพุทธรูปองค์นี้เคยถูกนำไปจัดแสดงอยู่ที่กรุงปารีสในปี 1964 ตัววิหารมีการตกแต่งอย่างวิจิตร ผนังทางด้านหลังทำเป็นภาพประดับกระเบื้องสีแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยสร้างขึ้นในทศวรรษที่ 1950 เพื่อเฉลิมฉลองโอกาสส่งเจ้าผู้กิ่งพุทธกาล นอกจากนี้ยังมีเขตสังฆาวาส รูปเจดีย์ และโรงเรือ ส่วนโรงเก็บราชรถสำหรับประดิษฐานพระบรมโกศเข้ามาหาชีวิตถาวรนั้นตั้งอยู่ใกล้กับประตูด้านตะวันออก

หิน ประติมากรรมปูนปั้นหน้าพระสงฆ์เข้าทางประตูด้านข้าง วิหารถูกรื้อไปในปี พ.ศ. 2492
รายละเอียดส่วนประกอบของวิหาร มีดังนี้

รูปที่ 9 วิหารวัดเชียงทองด้านหน้า เมืองหลวงพระบาง

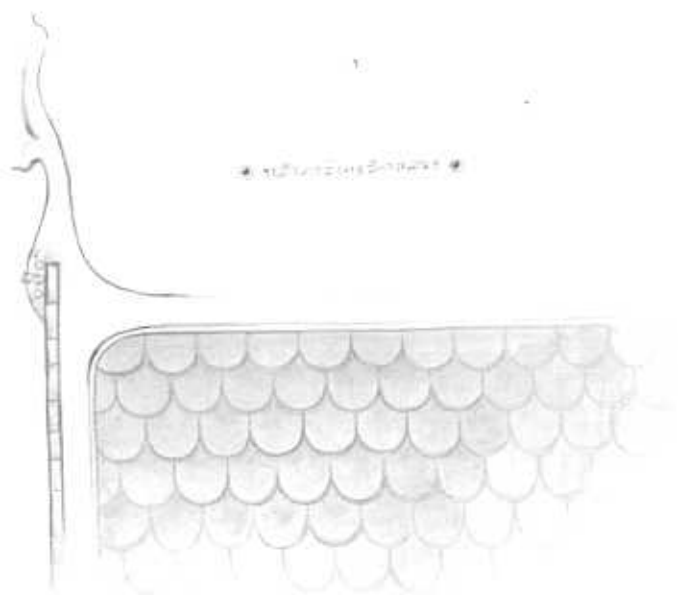
รูปที่ 10 วิหารวัดเชียงทองด้านข้าง เมืองหลวงพระบาง

BQ
6337
-L385
8/2460B

4.1 หลังคา จะเป็นหลังคาทรงจั่วสองชั้น มีปลานลมที่อ่อนช้อยลดหลั่นกัน มีชายคาปีกนก ซึ่งถือเป็นลักษณะแบบอย่างของศิลปะล้านช้าง เมืองหลวงพระบาง มุงด้วยกระเบื้องดินขอ ก่อกระเบื้องที่เผาเอง ขอบปลายมน ทางด้านข้างใช้เป็นเป็นมุงไม้หน้าจั่ว ตกแต่งด้วยข้อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ มีนาคสะดุ้ง และลำยองแต่ไม่มีหางนาค ตามแบบของหลวงพระบาง

รูปที่ 11 หลังคาวิหารหลังเดิม

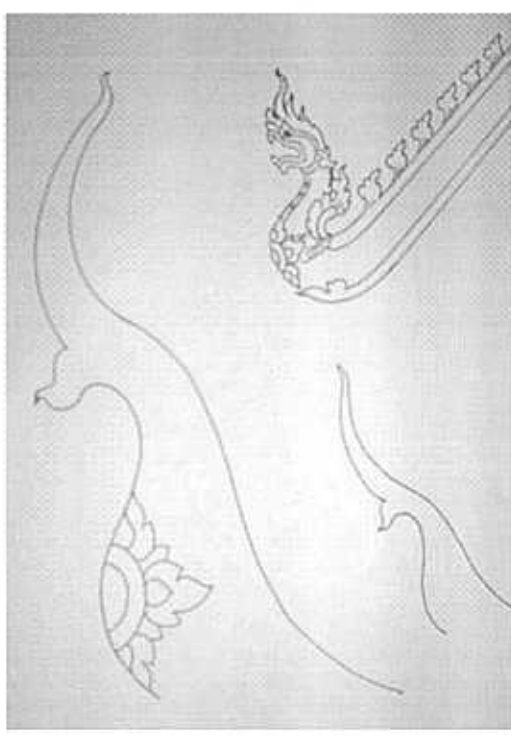
รูปที่ 12 ภาพวาดหลังคาวิหาร

4.2 หน้าบัน หรือสีหน้า เป็นคำที่ใช้เรียกแต่เฉพาะอาคารที่สร้างขึ้นสำหรับกษัตริย์ และอาคารทางศาสนาเท่านั้น อย่างอาคารสามัญชนเรียกหน้าจั่ว ลักษณะของหน้าบันจะอยู่ในกรอบรูปสามเหลี่ยมปัดอยู่ที่ด้านตัดของหลังคา มักมีลวดลายประดับ มักจะประกอบกับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ การประดับลวดลายหน้าบันเข้าใจว่าแรกเริ่มคงเป็นแบบหน้าจั่วบ้านเรือนโบราณ คือ ตีเป็นช่อง ๆ แบบที่เรียกว่าจั่วพรหมพักตร์ ต่อมาจึงประดิษฐ์ให้มีลวดลาย ภาพต่าง ๆ เพื่อให้แปลกกว่าบ้านธรรมดา ลวดลายหน้าบันของวิหารวัดหลวงเป็นหน้าบันกรุไม้ลูกฟัก หน้าพรหมสำหรับย เป็นลายรดน้ำสีทอง พื้นดำ

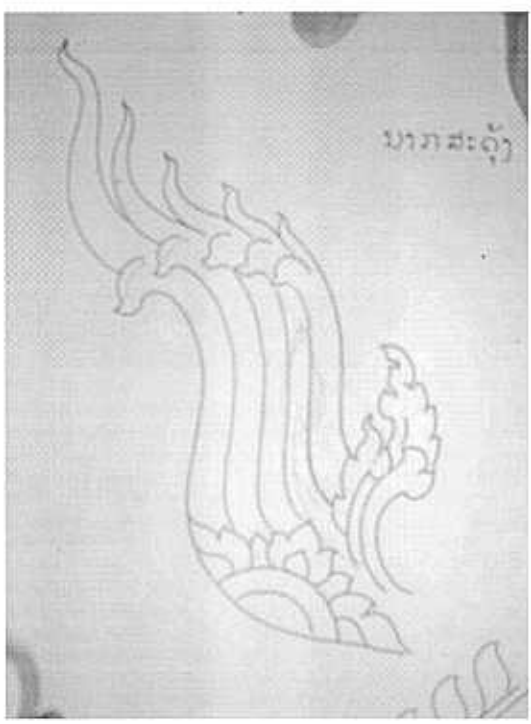

รูปที่ 13 หน้าบัน

4.3 ซ่อฟ้า เป็นเครื่องไม้สูงประดับอยู่บนอกไก่ตรงบริเวณที่นาคสำรวจมาบรรจบกัน หากเปรียบกับบ้านสามัญชน ก็เรียกยอดของบ้านลม นับเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้กรอบของหน้าบัน ที่เรียกว่า เครื่องถ้วยของ สมบูรณ์ในตัวเอง ซ่อฟ้าของวัดหลวงจะทำด้วยไม้และปิดทอง

รูปที่ 14 ซ่อฟ้า

รูปที่ 15 นาคสะดุ้ง

4.4 ใบระกา เป็นตัวไม้ประดับอยู่บนนาคสำรวหรือตัวสำรว ดูราวกับเป็นเกล็ดนาคบ้างก็ว่าคล้ายขนปีกของกรูท หรือเป็นสายรุ้ง สายฝน

4.5 หางหงส์ เป็นส่วนปลายสุดของเครื่องลายอง ตั้งอยู่ระหว่างแปหัวเสากับหัวไม้เชิงกลอน มีรูปคล้ายหัวนาคเรียงซ้อนกัน หรือมีรูปคล้ายตัวหางของนกสามตัว หรือหากจะเทียบกับบ้านธรรมดา เทียบได้กับตัวหางของปิ่นลมในบ้านทรงไทย หางหงส์ที่วัดหลวงจะทำเป็นรูปนาคสามเศียร

รูปที่ 16 หางหงส์

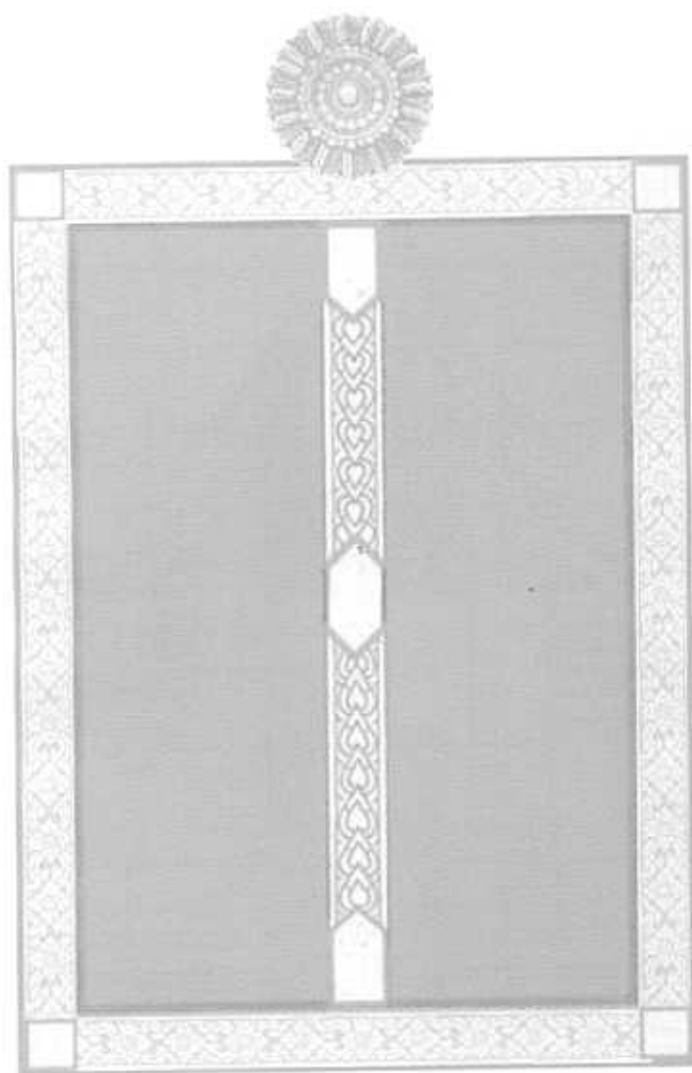
4.6 ทวยหรือคันทวย หมายถึงตัวค้ำยัน ตามแนวเฉียงระหว่างเสาปลายสุดของชายคา เพื่อประโยชน์ในการรับน้ำหนักชายคาที่ยื่นยาวออกมา ชื่อที่ใช้เรียกแต่เฉพาะอาคารที่สร้างอย่างวัด วัง ส่วนใน

บ้านเรือนไทยสามัญชน มักจะเรียกท้าวแขน หรือแขนนาง หรือค้ำยัน ทางเหนือเรียกว่าหูช้าง คันทวยของวัดหลวงจะเป็นแบบของเมืองอุบล โดยแต่ตรงฐานจะเว้า (วาดภาพ) มารับกัน จะไม่มีเอว สัดส่วนขนาดหน้าค้ำประมาณ 1 วา ขาวประมาณเกือบ 2 วา ทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปหูช้าง ร่องไม้จะเจาะเป็นกลมๆ ให้นูนขึ้น โดยฉากแผ่นไม้ออกมาให้เป็นสันนูนขึ้นมา และตรงกลางแล้วเอากระจกสีขาวมาติด เป็นกระจกแผ่นน้อย ๆ หลาย ๆ อัน มองมาแล้วสีทองกับกระจกจะวาว ๆ ลายข้างบนเป็นพื้นแดง แล้วตรงกลางเป็นกระจกสีขาว คือกระจกสีที่เขาประดับตามโบสถ์ การที่เราใส่กระจกเป็นการเลียนแบบมาจากหลวงพระบาง วัดเชียงทองเขาจะใช้กระจกตัดเป็นรูป กระจกแบบนั้นสมัยก่อนข้างในจะเคลือบตะกั่ว ข้างนอกเป็นกระจกทำให้เราตัดได้ คัดได้ แต่สมัยเดี๋ยวนี้อย่าทราบว่าเป็นยังไง จะมีเฉพาะตรงกลางที่เป็นกระจกส่วนลายข้างนอกเป็นสีทอง แผ่นกระจกมีแค่กระจกดอกเท่านั้น เพื่อให้ดูแวววาว จะติดอยู่ที่เสาทุกต้นด้านนอกของวิหาร

๑๒. รูปทวยหรือคันทวย

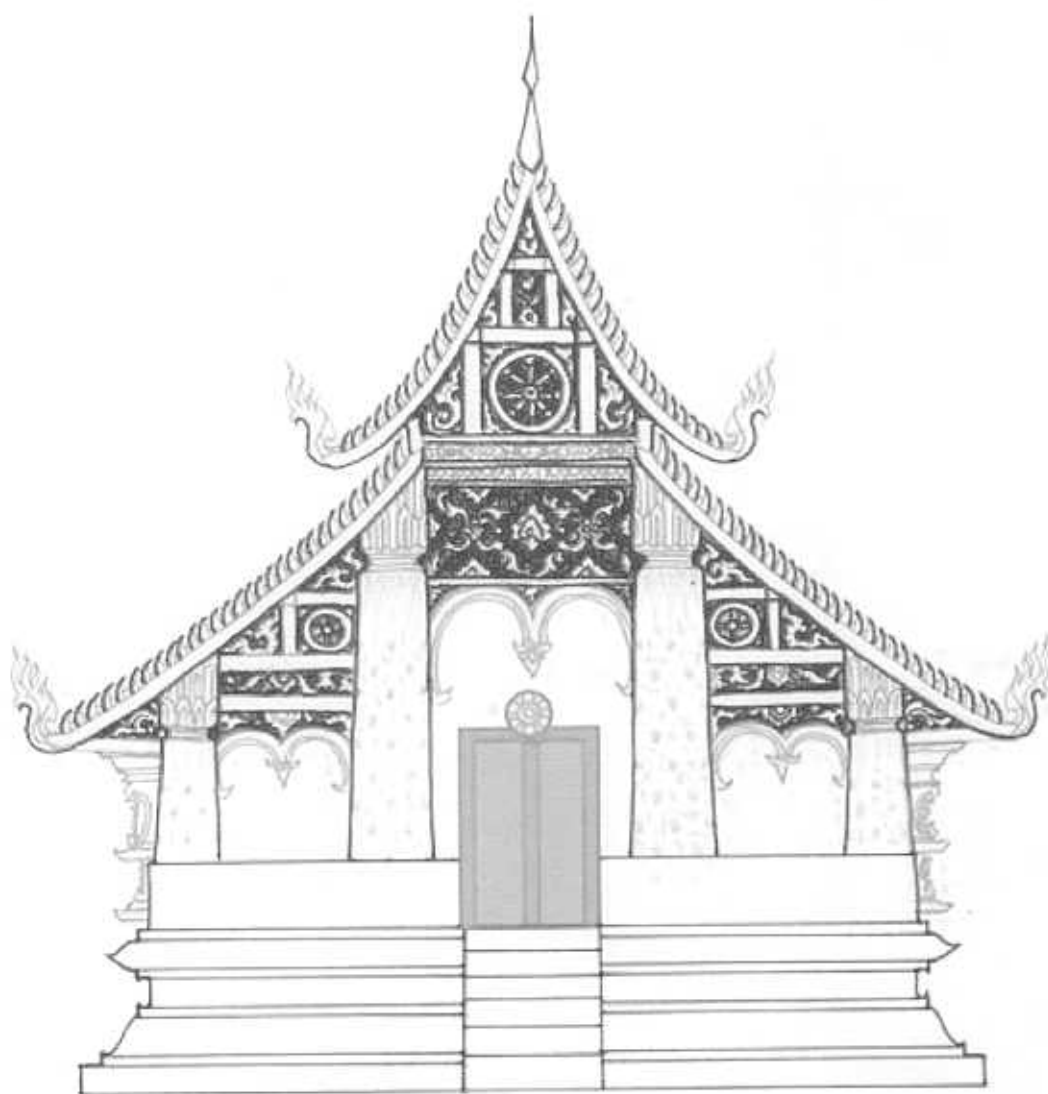
รูปที่ 17 ภาพวาดคันทวย

4.7 ประติ มีอยู่ที่ด้านหน้า 1 ช่อง ด้านหลัง 1 ช่อง และด้านข้าง ๆ ละ 2 ช่อง เป็นประติเรียบทาสีแดง เป็นลายดอกประจายาม แต่ตอนที่ผม (บ้ำเพ็ญ ณ อุบล) เป็นเด็กลายมันเลือนหมดแล้วจนผมไม่รู้ว่ลายอะไร ประติด้านหน้าลงรักดำมีลายทอง ประติด้านหลังโค้งๆ ไข่มุกทำ ไม้แก้วก่ออิฐทับๆ ข้างในเป็นพื้นขอบประติหลายๆ ไม้เป็นแผ่น เหนือประติขึ้นไปเป็นดอกประจายามแบบตราพัดยศพระครูสัญญาบัตร ศัลยาๆ ลายกงจักร เป็นแบบลายมาจากหลวงพระบาง ลักษณะเหมือนกับที่วัดธาตุหลวงของลาว

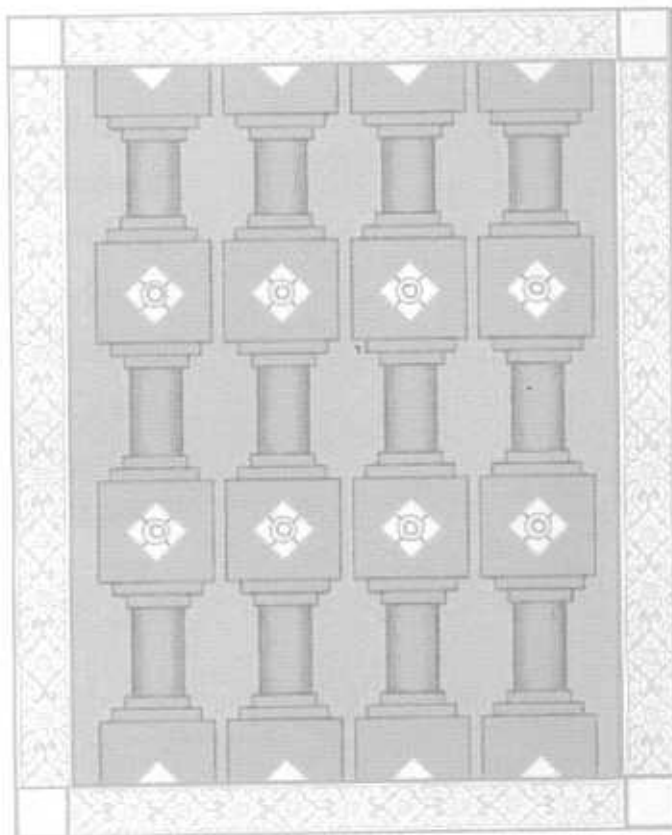
รูปที่ 18 ภาพวาดประติ

4.8 รวงผึ้ง จะอยู่ได้หน้าบันระหว่างช่วงเสาด้านหน้าของวิหาร ทำด้วยไม้แกะสลักลาย โกงคิ้วหรือรวงผึ้ง เป็นแบบพื้นถิ่นอีสานที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลวงพระบาง เป็นศิลปะแบบล้านช้าง รวงผึ้งเป็นไม้สวยมาก ตรงส่วนโค้งจะประดับกระจก สมัยโบราณเขาจะมีน้ำมันหอมมาจากเมืองจีน ฝาฉลึงจะเป็นกระจก ก็เอากระจกนั้นไปประดับเป็นแถว

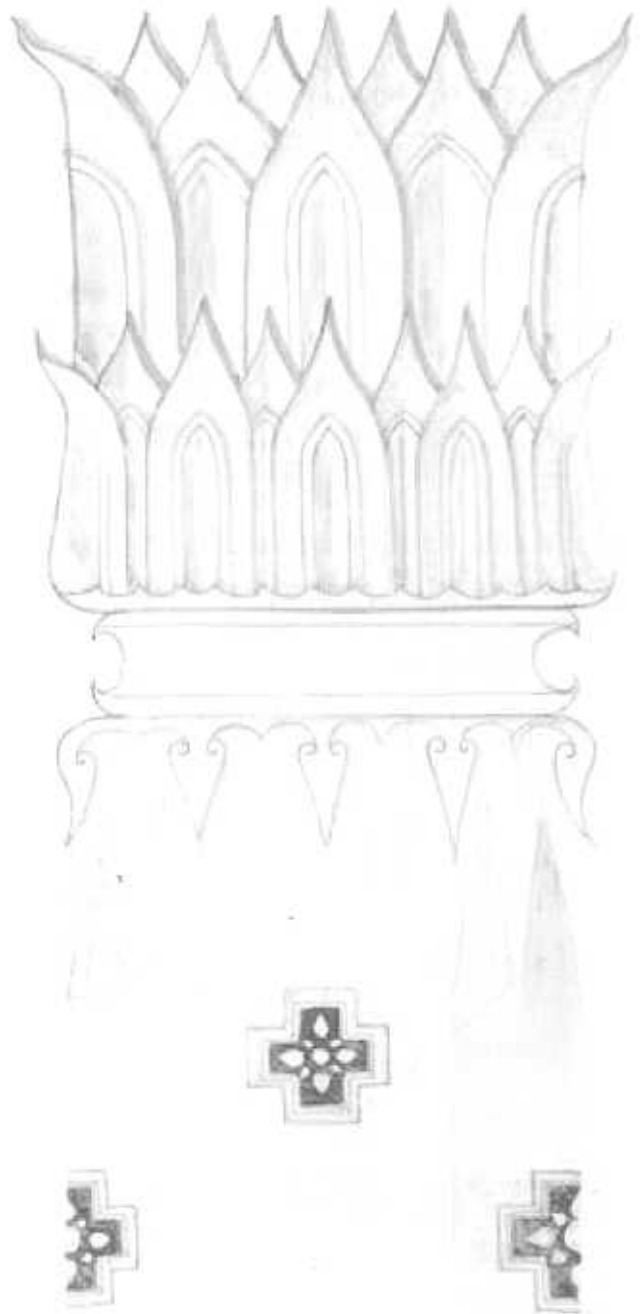
รูปที่ 19 ภาพวาดพระวิหารด้านหน้าและรวงผึ้ง

4.9 หน้าต่าง ทำด้วยไม้ เป็นช่องสี่เหลี่ยม ใช้ไม้ทำเป็นลูกกรงแก้วประกอบลุมะหวดเข้าใจว่า น่าจะเป็นไม้แกน ลูกกรงจะบากไม้เป็นเหลี่ยมๆ ขึ้นมา มี 5 ร้ว ลูกกรงนี้จะเป็นไม้ ไม้เป็นท่อน (วาด ภาพประกอบ) บานหนึ่งจะมีลูกกรง 5 ซี่ ลูกกรงทั้งหมดทาสีแดง มีดอกประจำยามสีทอง เป็นลาย รดน้ำดอกพิกุล 5 ดอก อยู่ตรงกลางจะเป็นลายเต็มดอก ส่วนที่อยู่ข้างบนและล่างจะเป็นลายประจำยามเพียง ครึ่งดอก ตรงขอบจะไม่มีลวดลายแต่จะนูนเป็นสันขึ้นมาเป็นสี่เหลี่ยม ขอบจะปิดทอง เป็นปูนฉาบด้วยปูน ขาว เอารักแดงทาแล้วเขียนลายทอง แต่ก่อนจะใช้รักแดงไม่ใช้รักดำ บานหน้าต่างไม่มีลวดลายเป็นแผ่นไม้ ทาสีแดง เปิดเข้าข้างใน มีเคียวไว้สำหรับลงสลักเวลาปิด เวลาผม (น้ำเพ็ญ ณ อุบล) เป็นเด็กหน้าต่างจะสูง เท่าหน้าอกผม ผมจะส่องหน้าต่างต้องเขย่งเท้าขึ้น ข้างในเวลาปิดหน้าต่างจะเป็นบานไม้ขัดเหมือนประตู

รูปที่ 20 ภาพวาดหน้าต่างลุมะหวด

4.10 เสา ภายในวิหารจะมี เสาทั้งหมด 16 ต้น คือ อยู่รอบนอก บริเวณผนัง 4 คู่ และภายในโถง 4 คู่ เป็นเสาขนาดใหญ่ เป็นเสาที่มี 12 เหลี่ยม ขนาด 2 คนโอบ เสาแต่ละต้น ตั้งห่างกันประมาณ 2 เมตร ปลายเสา มีบัวปลายเสา มีขี้อมาพาคบนดอกบัว ข้างในอาจจะมีแกนเสาก็ได้ (วาดรูป) ผม (บำเพ็ญ ฌ อุบล) ว่าหาที่ไหน ไม่ได้ สวยจริงๆ (วาดรูป) สมัยนี้มีอัน เล็ก ๆ ไม่เหมือนวัดหลวง แล้วจะ ประดับกระຈິงสีตรงใจกลางดอก ลง รักปิดทอง แล้วเสานี้มันจะเป็นเหลี่ยม ลงมา เสาหน้าวิหาร 4 ต้น แต่ละเสา จะมีบัวกลม ระหว่างตัวเสากับคิ้วข้าง นอกจะมีคันทวยแบบอุบล เป็นแผ่น ไม่ลงรักปิดทอง เป็นทองหีบ คันทวย จะมีทุกเสา ข้างในจะ โลงไม่มีคันทวย ตัวเสาจะลงรักปิดทองลวดลายดอก ประจำยามไว้อย่างสวยงาม ตั้งแต่หัว ถึงโคนเสา

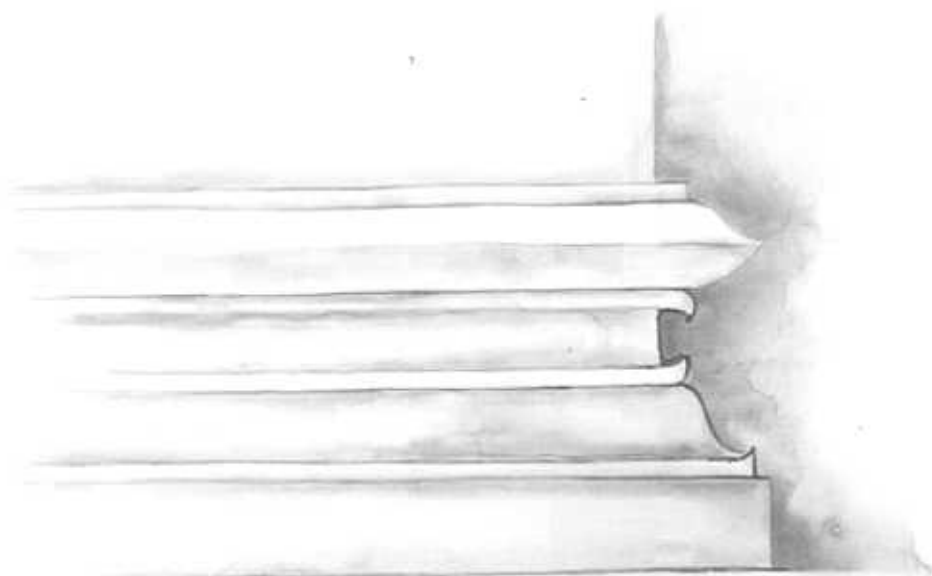

รูปที่ 21 เสาหัวบัว

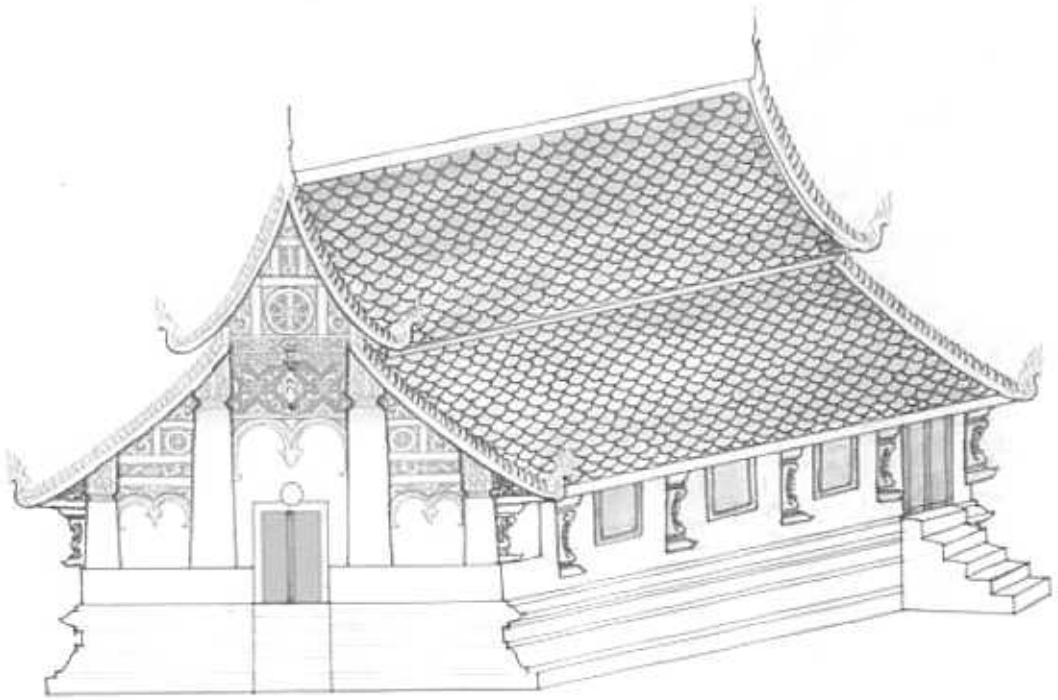
4.11 ฝาเพดาน ทำด้วยฝาไม้ไผ่สานเป็นลายลูกกรูด้วยผ้าเขียนลายไทย เขาจะทำกรอบเพดานต่อจากยอดเสาขึ้นไป ตรงข้างนอกไม่มีเพดาน เอาผ้ามาขึงให้เรียบตึงแล้วเขียนลวดลาย ประกอบด้วยลายประจำยามอยู่เป็นช่วง ๆ ลายเถา ในเถาจะมีรูปนก กระรอก กระแต นกบิน นกจับกิ่งไม้ ตรงกลางเป็นลายเครือ กรอบลายพระบฏ ระหว่างเส้นนี้จะมีลายกาบอ้อย ลายก้านขดอยู่ตรงนี้ บางทีก็เขียนลายก่อนค่อยไปคิด ที่สนใจเพราะผม (บำเพ็ญ ฌ อุบล) ชอบลายมาแต่เด็กๆ ถ้าอยากจะได้กรอบลายให้ไปดูลายพระบฏที่พิพิธภัณฑ์อุบลราชธานี เพดานนั้นเป็นลายเครือ กรอบเหมือนลายพระบฏ ข้างหลังวิหารพระประธาน เป็นภาพพระบฏใหญ่ พระบฏคือพระพุทธรูปที่เขียนไว้ในแผ่นผ้า

4.12 พื้นวิหาร เป็นพื้นปูนตลอดทั้งหลัง สีสีปนธรรมชาติ

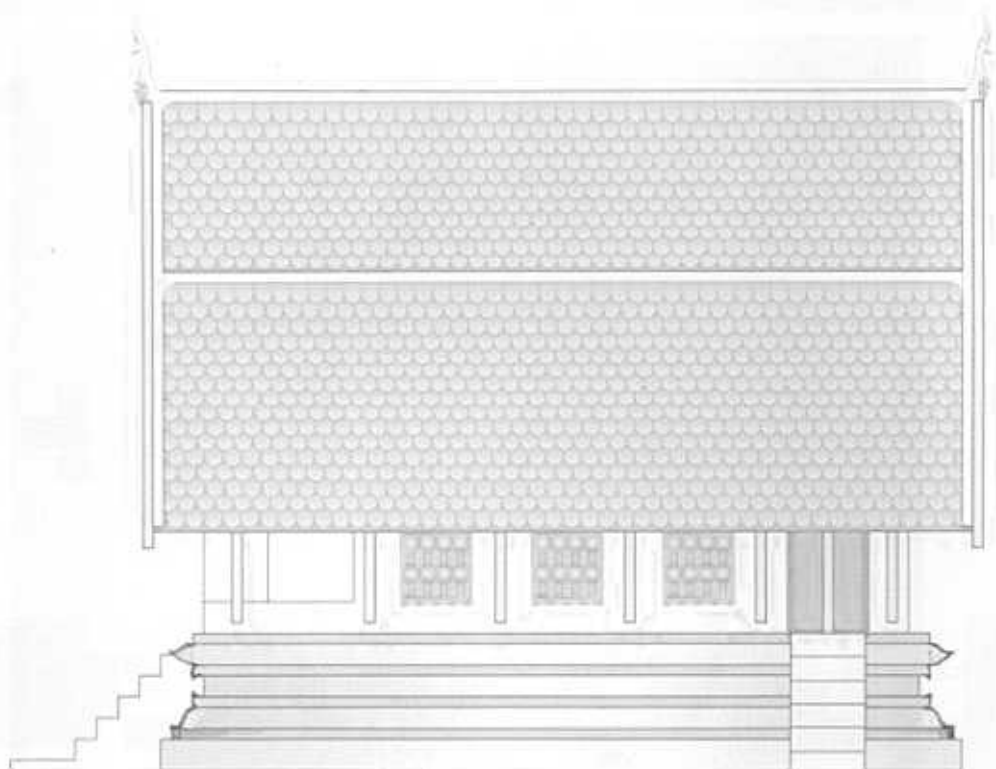
4.13 ฐานวิหาร มีฐานเอวชั้นแบบปากพาน 5 ชั้น มีบันไดขึ้นมาทำเป็นเฉลียง ตัวอาคารและฐานถือปูนด้านหลังวิหารเป็นพื้นเรียบ ไม่มีลวดลาย ฐานของวิหารเป็นบัวคว่ำและบัวแก้ว ตัววิหารตั้งบนบัวแก้ว

รูปที่ 22 ภาพวาดฐานวิหาร

รูปที่ 23 ภาพวาดพระวิหารมุนีเขียง

รูปที่ 24 ภาพวาดพระวิหารด้านข้าง

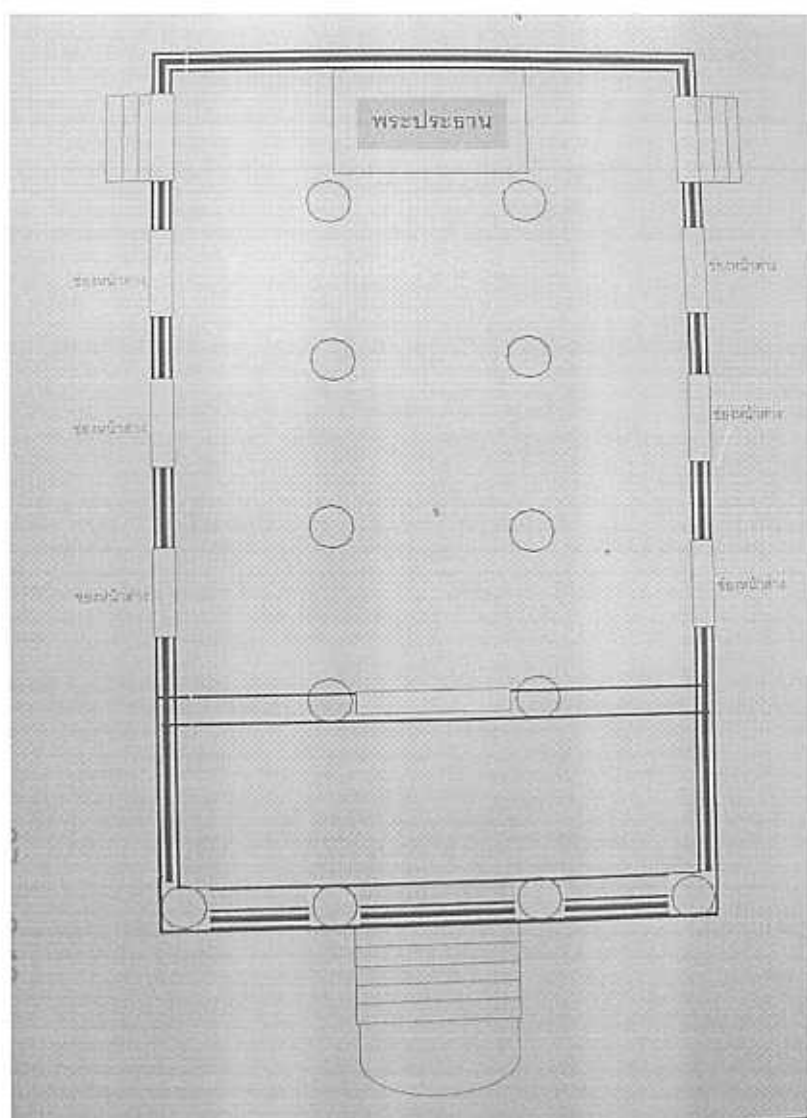
ภายในวิหาร จะเป็นห้องโถงโล่งมีเสากลาง 2 แถว ตั้งแต่หน้าพระประธานจนถึงประตูรั้ว ภายในวิหารจะประกอบด้วย

- พระพุทธรูปพระประธานองค์ใหญ่ (พระเจ้าใหญ่องค์หลวง) สร้างแบบก่ออิฐถือปูนและลงรักปิดทองขนาดใหญ่ พระพักตร์กลมรูปไข่ พระเมาลีทรงสูงแบบพระลาว เป็นฝีมือช่างจากเวียงจันทน์ และเป็นพระประธานที่ประดิษฐานมาอยู่จนถึงปัจจุบัน ตั้งอยู่บนฐานชุกชีที่ไม่มีลวดลายอะไร

รูปที่ 25 พระเจ้าใหญ่องค์หลวง
สร้างโดยพระปฐมวราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เมื่อ พ.ศ. 2324
ประดิษฐาน ณ ศาลาการเปรียญ วัดหลวง

- ธรรมาสถ์แบบเชียงใหม่ ถือเป็นธรรมาสถ์ทรงสูงย่อเหลี่ยมไม้สิบสอง บันไดขึ้นธรรมาสถ์เป็นรูปนาคสะดุ้ง หัวบันไดตั้งอยู่บนขาสึงห์
- ฮาวใต้เทียน (ราวเทียน) หรือเชิงเทียน ตั้งอยู่ด้านหน้าพระประธาน ทำมาจากไม้ประดับด้วยกระจกติดทองร่องชาด ราวเทียนนี้จะแกะเป็นรูปเขาสัตกัณฑ์ตรี จึงมีการเรียกราวเทียนว่า สัตกัณฑ์
- ชั้นกระห้อย เป็นภาชนะจักสานด้วยไม้ไผ่ รูปร่างคล้ายพาน ชั้นกระห้อยใช้ใส่เครื่องสักการะโดยเฉพาะดอกไม้ในงานพิธีสงฆ์ มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่

รูปที่ 26 แผนผังภายในวิหาร

5. สิม เป็นขอบเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรมของสงฆ์ ในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ เช่น การบวช การลงปาฏิโมกข์ กฎข้อที่ไม่สามารถล่วงล้ำเข้าไปข้างในได้ สิมที่วัดหลวงเป็นสิมบก ฐานก่ออิฐถือปูน โครงสร้างข้างบนเป็นไม้ รวมถึงหลังคาด้วย มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า 3 ขั้น มีระเบียง และภายในสิมจะผนังทึบไม่มีหน้าต่าง มีพระพุทธรูปตั้งอยู่บนฐานชุกชี

6. หอไตร เป็นส่วนที่สร้างขึ้นไว้สำหรับเก็บพระธรรม หอไตรที่วัดหลวง สร้างด้วยไม้มีรูปทรงคล้ายโถหรืออุป หลังคาหอไตรมีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กรอบกันสองชั้น ใต้ถุนสูง มีระเบียงหรือชานซึ่งยื่นมาจนติดกับระเบียงของหอคำ

7. หอคำ เป็นที่พำนักของเจ้าอาวาส ตั้งแต่เจ้าอาวาสรูปแรก คือพระมหาราชครูเจ้าหอแก้ว และเก็บพระพุทธรูปที่สำคัญ เช่น พระแก้ว พระบาง พระพุทธรูปยืนห้ามญาติ และสิ่งของสำคัญ เช่น รวงสร่งน้ำเก๋อิ้พระปทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) หอคำจะสร้างด้วยไม้ ใต้ถุนสูง มีหลังคาทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กรอบกัน 3 ชั้น ข้างบนสุดของหลังคาเป็นรูปนพสุรย์ ซึ่งเป็นอาวุธของพระอิศวร อยู่บนเขาพระสุเมธ ถือเป็นของสูง อุปมาว่าหอคำเป็นเขาพระสุเมธ ฝาผนังจะเป็นไม้กระดานลงรักปิดทองทั้งหลัง ติดกับหอคำคือหอฉัน เป็นเรือนแฝดทรงสูง หลังคาเป็นโถ ใต้ระเบียงเดียวกับหอคำ

8. ภูษิวงวใหญ่ เป็นเรือนแฝดทรงสูง มีข้อฟ้าใบระกา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์และเก็บหนังสือสำคัญ ตอนนี้อยู่ไม่มีแล้ว

9. ภูษิวงวเล็ก เป็นที่พำนักของ พระรองเจ้าอาวาส

10. ภูษิเขียว เป็นที่พำนักของ พระสงฆ์และสามเณร

11. ชาติเจ้ามหาราชครู เป็นที่เก็บอัฐิของเจ้าอาวาสท่านแรกคือ พระมหาราชครูเจ้าหอแก้ว ซึ่งท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมาก แดกเจ้านในพระไตรปิฎก และเป็นประธานสงฆ์ในการอำนวยการศึกษาของเมืองอุบลในสมัยก่อน

12. หอโปง เป็นอาคารสำหรับแขวนโปง¹

รูปที่ 27 โปง

¹ โปง คือเครื่องตีให้สัญญาณ ทำจากไม้ มีรูปลักษณะกลม ใหญ่เล็กตามความต้องการ โปงที่ใช้ในวัดจะเป็นโปงขนาดใหญ่ มีไว้เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ในกิจการของวัด และกิจการที่เกี่ยวกับบ้านเมือง เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่จะเตือนให้คนรู้สัญญาณ ดึกว่าจะวิ่งไปป่าวประกาศ

13. หอกลอง เป็นอาคารสำหรับแขวนกลอง โครงสร้างของหอกลองโดยทั่วไปจะมีทั้งที่เป็นไม้และก่ออิฐถือปูน หลังคามีหลายแบบ เช่น จัตุรมุข แบบมณฑป ฯลฯ การติดตั้งเครื่องตีบอกสัญญาณบางแห่งจะทำตามคตินิยมการแขวนดังนี้ ระฆังจะแขวนบนชั้นสูงสุด ชั้นถัดลงมาจะแขวนกลอง บางแห่งนิยมสร้างสามชั้น จึงนิยมแขวงโปงไว้ชั้นล่างสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โปงชุดด้วยไม้เนื้อแข็ง มีน้ำหนักมาก การตีกลองที่วัดหลวงจะมี 1. ตีกลองแลง ตอนเย็นๆ จะตีกลองแลงเพื่อให้ชาวบ้านในละแวกนั้นเตรียมตัวออกไปฟังเทศน์ตอนเย็น กลองแลงจะตีเป็นชุด ประมาณ 3-4 ชุด ประมาณ 4 โมงเย็น 2. ตีตอน 4 หุ้มเรียกว่าตีเข้าครองเพื่อให้พระเจ้าจำวัด ให้สัญญาณว่าเข้านอนได้แล้วนะ 3. ตีกลองตี ตีประมาณตี 4 ตีเพื่อปลุกพระลุกขึ้นมาสวดมนต์เตรียมตัวอาบน้ำอาบท่าไปบิณฑบาตรและเพื่อให้สัญญาณแก่ชาวบ้านให้มานั่งข้าวเพื่อใส่บาตร 4. 6 โมงเช้าก็ตีอีกทีเพื่อไปบิณฑบาตร

14. หอระฆัง เป็นสถานที่เก็บระฆัง

รูปที่ 28 หอกลอง

ตอนที่ 2 วัดหลวงยุคกลาง

เมื่อสร้างเสร็จแล้ว วัดหลวงถือว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

ด้านการปกครอง วัดหลวงเป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง ขุนนาง และกรมการในสมัยแรก ๆ จนกระทั่งมีวัดธรรมยุติสร้างขึ้นในเมืองอุบลและมีพระเถระผู้ใหญ่ทาง ธรรมยุติมาปกครองวัดเหล่านั้น วัดสุปฏิณาราม วัดศรีอุบลรัตนาราม ทางขานเมือง ในสมัยกรม หลวงสรรพสิทธิประสงค์ เสด็จมาเป็นผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าว หรือมณฑลตะวันออกเฉียง เหนือ จึงได้ย้ายพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาไปทำพิธีที่วัดศรีทอง (ศรีอุบลรัตนาราม) สาเหตุเพราะมีท่าน พระมหาเถระเทวธรรมี (ม้าว) ซึ่งเป็นศิษย์ลูกศิษย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เป็นเจ้าอาวาส

ต่อมาเมื่อเสด็จมหาวิโรจวงศ์ (ดิศ โสอ้วน) ครั้งที่ยังเป็นพระโพธิวงศาจารย์ เป็นเจ้าอาวาส วัดสุปฏิณาราม ทางราชการจึงได้ย้ายพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยามาที่วัดสุปฏิณาราม วัดหลวงจึงลดความ สำคัญลงเป็นวัดราษฎร์ ไม่ได้ได้รับการยกย่องให้เป็นวัดหลวงเหมือนสมัยโบราณ

ด้านการศึกษา วัดหลวงมีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการปกครองและการศึกษาเล่า เรียนพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยของคณะสงฆ์สามเณร ในสมัยเริ่มต้นของการแผ่ขยายพระ พุทธศาสนาและวัดวาอารามของภาคอีสาน ตั้งแต่แรกสร้างวัดหลวง ปี พ.ศ. 2324 สมัยพระปฐมวร ราชสุริยวงศ์ (คำผง) ถึงสมัยพระพรหมราชวงศา (กุทอง) ในราวสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยเรียนอักขระดั้งเดิมของท้องถิ่นอีสาน คือ จากหนังสือผูกใบลานอักษร ธรรม อักษรไทยน้อย และอักษรขอม ต่อมาวัดหลวงก็แยกสาขาไปที่บ้านไผ่ใหญ่ อำเภอวังสามสิบ วัดสิงโค และวัดบ้านกวางดำ อำเภอน้ำขุ่น ใน ไกรยาก็มีหน้ามีตาขึ้นมาวัดหลวง คือมีพระผู้ใหญ่ พระที่คงแก่เรียนอยู่ ต่อมาบ้านเมืองเจริญก็แยกไปบ้านไผ่ใหญ่ บ้านคูเมือง บ้านกลาง ไป บ้าน หนองไข่นก ถือว่าวัดหลวงเป็นวัดของประธานสงฆ์ ประธานสงฆ์ที่เป็นใหญ่สมัยก่อนคือ พระมหา ราชครูเจ้าท่านหอ ต่อมาก็สืบมาหลายองค์ ต่อมาเมื่อรัชกาลที่ 4 พระพรหมราชวงศา (กุทอง) เป็นเจ้า เมือง รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้มาสร้างวัดสุปฏิณารามเป็นวัดหลวง ให้เงินมา 10 ชั่ง เมื่อลัทธิ ธรรมยุติเข้ามาเมืองอุบล เมื่อก่อนจะนับถือศาสนาพุทธคงลาว

ต่อมาพระอริยวงศา (สู่ย) วัดสระเกษ ได้เอาลัทธิไทย (การปฏิรูปการศึกษา สอนหลักสูตร ภาษาไทย) ไปสอน ตั้งสำนักศึกษาอยู่ที่วัดป่าน้อย เมื่อคนเห็นว่าวัดป่าน้อยเป็นใหญ่ขึ้นมาแล้ว วัด หลวงก็เลยโอนอำนาจการปกครองสงฆ์ไปให้วัดป่าน้อย วัดหลวงก็ลดความสำคัญลง แต่เจ้าบ้าน ผ่านเมืองก็ยังนับถือวัดหลวงอยู่ ต่อมา เมื่อวัดป่าน้อยมีนักเรียนมากขึ้นก็ขยายมาสร้างเป็นวัดทุ่งศรี

เมือง แล้ววัดหลวงก็ไม่ได้เป็นสำนักเรียนอีกต่อไป และในกาลต่อมาได้โอนพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาซึ่งเป็นประเพณีของเจ้าผู้ครองเมือง ไปทำพิธีที่วัดสุปฏิหาราม และไปวัดศรีทอง (วัดศรีอุบลรัตนาราม)

ด้านศาสนา เป็นวัดที่เป็นที่จำวัดอยู่ของสังฆปาโมกข์ผู้เป็นประมุขสงฆ์ของเมืองอุบลราชธานี ได้ปกครองและบริหารการพระศาสนาพุทธแบบคองลาวให้มีความเจริญรุ่งเรือง จนกระทั่งถึงช่วงญาท่านเทน เป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ 2 ทางราชการได้จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นมาใหม่ จึงเริ่มการปกครองสงฆ์ตามระเบียบใหม่ จึงไม่มีการแต่งตั้งตำแหน่งพระมหาราชครูเจ้าท่านหอมแต่บัดนั้น

กาลต่อมาเมื่อพระปทุมวรราชสุริยวงศาถึงแก่อสัญกรรมแล้ว ได้ประกอบพิธีศพแบบนกหัสดีลิงค์ที่ทุ่งศรีเมือง เมื่อฌาปนกิจแล้วเก็บอัฐิมาก่อธาตุไว้ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ของทุ่งศรีเมือง (แต่เดิมทุ่งศรีเมืองมีบริเวณมาถึงจุดที่ตั้งของธนาคารออมสิน สาขาในเมืองปัจจุบัน) ต่อมาภายหลังพระพรหมราชวงศาผู้น้องถึงแก่อสัญกรรมจึงได้นำอัฐิมาก่อธาตุไว้เคียงข้าง ต่อมาเข้าใจว่าทางราชการจะใช้บริเวณนั้นเป็นเรือนจำ จึงได้รื้อธาตุของเจ้าเมืองทั้งสองมาก่อธาตุไว้หลังวิหารพระเจ้าใหญ่องค์หลวง ต่อมาธาตุได้ผุพังมีดินไถ้งอกอยู่ จึงได้รื้อแล้วนำอัฐิของเจ้าเมืองทั้งสองเก็บไว้ที่เจ้าอาวาสวัดหลวงองค์ปัจจุบัน

ลำดับเจ้าอาวาส

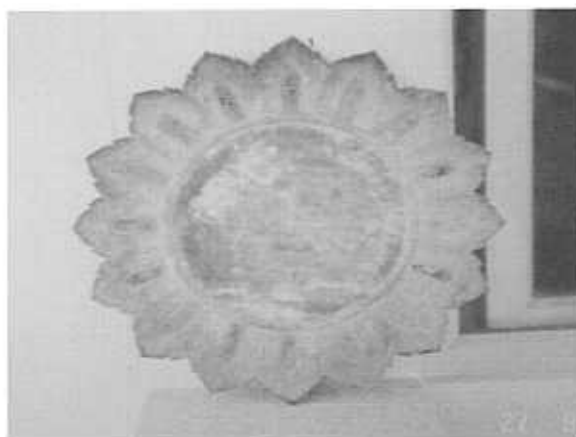
มีเจ้าอาวาส 11 องค์ ดังต่อไปนี้

1. พระมหาราชครูเจ้าหอแก้ว เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดหลวง เป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นประธานสงฆ์ของวัดหลวง (เจ้าอาวาส) และประธานสงฆ์ในการอำนวยการศึกษาของเมืองอุบล
2. พระมหาราชครูเจ้าท่านหอเทน เป็นพระมหาราชครูองค์ที่ 2 ภายหลังเมื่อท่านมรณภาพแล้วสิ้นสุดการบริหารคณะสงฆ์แบบเวียงจันทน์ เปลี่ยนเป็นตำแหน่งเจ้าคณะเมือง
3. ญ่าท่านกอง
4. ญ่าท่านหมูน
5. ญ่าท่านกึ่ง
6. ญาชาหมา
7. ญาครูสด

8. ญานันธิ์
9. พระครูสังฆรักษ์เส็ง (พระครูปริยัตยานุวัตร)
10. พระครูปลัดสาธุวัฒน์
11. พระครูวิลาสกิจจาทร (กฐินานุสรณ์, 2546 : 3)

การปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน

พ.ศ. 2454 เมื่อกาลเวลาผ่านไปสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ก็เริ่มเก่าผุ ปูนผุ กร่อน และเกิดการชำรุด วัดหลวงจึงได้ทำการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่โดยซ่อมสิ่งก่อสร้างทั้งหลายที่มีอยู่ในวัด อาทิ วิหาร กุฏิ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอกลอง หอโปง หอระฆัง เป็นต้นในรูปแบบเดิม (ดั้งเดิม) ดังปรากฏจากจารึกในแผ่นดาดปัดไม้ของวัดหลวง ที่บันทึกเรื่องราวการปฏิสังขรณ์วัดหลวง

รูปที่ 28 ดาดปัดไม้

พ.ศ. 2492 พระวิหารได้เกิดการชำรุด ผุพัง ทางวัดจึงได้ทำการปฏิสังขรณ์ครั้งที่ 2 โดยรื้อพระวิหารหลังเดิมแล้วสร้างเป็นหอแจกหลังปัจจุบันแทนที่

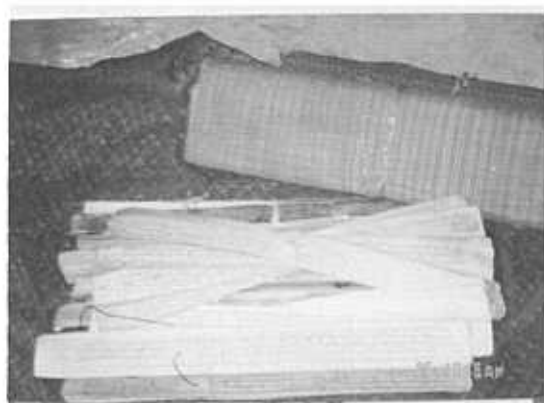
ก่อนรื้อได้ถ่ายภาพไว้เป็นที่ระลึก

รูปที่ 29 หอแจกหลังปัจจุบัน

พ.ศ. 2474 -75 มีพ่อค้าในเมืองอุบลไปเช่าที่หน้าวัดหลวง สร้างห้องแถวไม้ เจ้าอาวาสก็ยินดีให้เช่า จึงรื้อรั้วไม้ออกแล้วสร้างห้องแถวไม้ตลอดแนว เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนจากรั้วมาเป็นห้องแถว

พ.ศ. 2486 - 2488 เกิดสงครามอินโดจีน ในระยะนั้นผ้าต่าง ๆ มีราคาแพง คนจึงเอาผ้าห่อ คัมภีร์พระไตรปิฎกไปขาย หนังสือจึงถูกกองไว้ เกะกะ แฉกผุๆ ภายหลังเห็นว่ากรุงวังทางวัดจึง นำบรรจกระสอบฝั้งคืน หนังสืออันเป็น หลักฐานเป็นสารตราตั้งเจ้าเมือง ระเบียบ ประเพณีต่าง ๆ ที่จารึกไว้บนใบลานจึงสูญสลาย ไป

พ.ศ. 2497 ทำการปฏิสังขรณ์พระเจ้าใหญ่องค์หลวง เนื่องจากตอนรื้อพระวิหาร พระ ประธาน (พระเจ้าใหญ่องค์หลวง) ตั้งอยู่บนฐานชุกชี ฐานชุกชีไม่มีลวดลายเป็นแท่นเชิงขึ้น ไป เลยๆ แล้วเอาพระพุทธรูปตั้ง (เหมือนฐานธรรมคา) เมื่อรื้อหลังคาหมดแล้วเอาสังกะสีมามุงแทน ไม่ มีฝาผนัง เวลาฝนตกไอฝน ไอแฉดสาตต้องเข้าไปถูกพระพุทธรูป รักที่ปิดพระพุทธรูปไว้ก็ แฉกระแหง และหลุดลอกออกกระร่อนกระแร่่ง ค่อยมาได้นำพระประธานมาซ่อม จึงขุดผิวนอกออก จนหมดไป 5 นิ้ว จะสังเกตเห็นว่าพระพักตร์ท่านจะขาวๆ ครั้งเก่ามีพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระเมาลี ทรงสูงแบบพระลาว หลังจากซ่อมแซมแล้วจึงไม่สวยเท่าเดิม

รูปที่ 30 พระเจ้า
ใหญ่องค์หลวง
หลังจาก
ปฏิสังขรณ์

ต่อมา พ.ศ. 2503 เกิดไฟไหม้เมืองอุบลราชธานี ไหม้ตลาดตลอดจนถึงแม่น้ำมูล ถูกลามมาไหม้กุฏิขวางใหญ่ จึงรื้อออก และพระครูสงฆรักษ์ (แสง) เจ้าอาวาส เห็นว่าเจดีย์ธาตุเจ้ามหาราชครู ซึ่งเป็นที่เก็บอัฐิของเจ้าอาวาสท่านแรก ชำรุด เหลือแต่ซากผุพังเนื่องจากตากแดด ตากฝน และมีต้นไม้งอกแซมขึ้น จึงรื้อออกแล้วสร้างอุโบสถหลังปัจจุบันแทนที่

รูปที่ 31 พระอุโบสถหลังที่สร้างขึ้นใหม่

บริเวณหน้าวัดซึ่งเป็นห้องแถวไม้ ถูกอัคคีภัยไหม้เสียหาย เจ้าอาวาสจึงอนุญาตให้พ่อค้าสร้างตึกแถว 2 ชั้น 25 ห้อง เป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็กแทน และแจ้งไปที่กรมการศาสนา ๆ เป็นผู้มาเก็บค่าเช่าจนถึงทุกวันนี้

และสร้างซุ้มประตูแทนของเก่า เสียค่าก่อสร้าง 50,000 บาท เสร็จเรียบร้อยปี พ.ศ. 2506

รูปที่ 32 ซุ้มประตูวัดและตึกแถว

ตอนที่ 3 วัดหลวงยุคปัจจุบัน

วัดหลวงได้เจริญมาแต่ปางบรรพ์ เพราะได้อาศัยบรรพบุรุษของพวกเราช่วยกันทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองสืบมา แต่ปัจจุบันสิ่งก่อสร้างทั้งหลายที่เคยเห็นได้ถูกรื้อถอนไปหมดสิ้น วัดหลวงเป็นวัดที่มีศิลปะการก่อสร้างแบบล้านช้าง เมืองหลวงพระบาง และมีสิ่งสำคัญในวัด คือ ตู้พระธรรมสวยงามมาก มีหนังสือผูกใบลานเป็นจำนวนมากห่อด้วยผ้าไหมเก็บไว้ในตู้ ในปี พ.ศ. 2486 - 2488 เกิดสงครามอินโดจีน ในระยะนั้นผ้าต่าง ๆ มีราคาแพง คนจึงเอาผ้าห่อคัมภีร์พระไตรปิฎกไปขาย หนังสือจึงถูกกองไว้เกะกะ แดกผูก ภายหลังเห็นว่ารุงรังทางวัดจึงนำบรรจุกระสอบผึงดิน หนังสืออันเป็นหลักฐานเป็นสารตราตั้งเจ้าเมือง ระเบียบประเพณีต่าง ๆ ที่จารึกไว้บนใบลานจึงสูญสลายไป เป็นที่น่าเสียดายมาก

รูปที่ 33,34 พ่อออก แม่ออกไปวัด

ในปัจจุบันวัดหลวงแทบจะไม่เหลือคุณค่าด้านที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง การศึกษา และพุทธศาสนาการปกครองคณะสงฆ์ และศิลปวัฒนธรรมในอดีตอีกต่อไป เนื่องจากเมื่อหมดยุคเจ้าเมืองอุบลราชธานี ความสำคัญของวัดหลวงจึงลดน้อยลง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ อาทิ โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร ซึ่งก่อสร้างด้วยไม้ทฤษทุโรรมไปตามกาลเวลา ถ้าไม่ผู้พัง ก็เคลื่อนย้ายสูญหายไปยังเมืองต่าง ๆ ทางภาคอีสาน จึงมีการรื้อถอนสร้างใหม่ด้วยศิลปกรรมแบบไทยยุคใหม่ ความงดงามแบบศิลปะล้านช้างดั้งเดิมจึงเหลือเพียงภาพถ่ายและคำเล่าขานของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยพบเห็น สิ่งที่ยังเหลือเป็นความงามของวัดหลวงคือ พระเจ้าใหญ่ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาสวัดหลวงองค์ปัจจุบัน ได้พัฒนา ปรับปรุงบริเวณวัด สร้างกุฏิพระปทุมวรราชสุริยวงศ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2545 บำรุงรักษา และสืบทอดพระพุทธศาสนาให้วัดหลวงเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพวัดหลวงในปัจจุบัน

รูปที่ 35 ประตูทางเข้าหน้าวัด

รูปที่ 36,37 วัดล้อมรอบไปด้วยอาคารพาณิชย์

รูปที่ 38,39 ร้วัดด้านข้าง

รูปที่ 40,41,42,43 สภาพภายในวัด

รูปที่ 44,45,46 พระอุโบสถหลังปัจจุบัน

งานข้อมูลท้องถิ่น ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ

รูปที่ 47 หอระฆัง

รูปที่ 48 หอนาฬิกา (ศาลาการเปรียญ)

รูปที่ 49 ศาลาการเปรียญ ภายในประดิษฐานพระเจ้าใหญ่องค์หลวง

รูปที่ 50 กุฏิอนุสรณ์พระปทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง)
สร้างเมื่อ พ.ศ. 2545

รูปที่ 51 กุฏิพระ

รูปที่ 52 ด้านหลังวัด

รูปที่ 53 ด้านหลังวัดติดแม่น้ำมูล

ตอนที่ 4 ภาคผนวก

บทสัมภาษณ์ คุณพ่อบำเพ็ญ ฌ อุบล

เรื่อง “วัดหลวง”

วันที่ 25 เมษายน 2546

“เริ่มแรกจะกล่าวถึงชื่อก่อน ทำไมจึงมีวัดหลวง ตามธรรมดาบ้านเมืองที่สร้างขึ้น โดยเจ้านายพื้นเมืองสมัยก่อน เมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว ถ้าตั้งเมืองเจ้าเมืองจะพา คณะกรรมการเมืองและราษฎรสร้างวัด วัดที่สร้างจะมีอยู่ 3 วัด คือ 1.วัดหลวง ซึ่งเป็นวัดของเจ้าเมือง 2. วัดกลาง 3. วัดใต้ ถ้าบ้านเมืองใดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ วัดหลวงอยู่กลางเมืองเรียกว่าวัดหลวง ถัดเข้าไปวัดกลาง วัดหลวงจะตั้งอยู่ทางเหนือของวัดกลาง บางเมืองจะเพิ่มขึ้นไปอีกเป็นวัดเหนือ รวมเป็น 4 วัด คือประกอบด้วย วัดเหนือ วัดหลวง วัดกลาง และวัดใต้ สร้างวัดเพื่อให้พระสงฆ์อยู่ทำนุบำรุงพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาเป็นจิตใจของชาวบ้านชาวเมือง นับถือปลุกนิสสัยใจคอปญานจริยธรรม ศีลธรรมและการปกครองมาจากวัดทั้งหมด

สำหรับเมืองอุบลนั้น วัดหลวงคือวัดที่พระปฐมวราชสุริยวงศ์เจ้าเมืององค์แรกได้เป็นเจ้าศรีท้าวปกครองเมือง เสนาเมือง และราษฎรสร้างขึ้น ในการสร้างวัดหลวงนั้นให้ชื่อตามชื่อของท่าน ซึ่งประชาชนเรียกท่านว่า “เจ้าหลวง” หรือ “อาญาหลวง” วัดหลวงนี้สร้างขึ้นโดยอาศัยแบบอย่างจากนครหลวงพระบาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดเชียงทอง ทำไมถึงว่าเอาตัวอย่างมาจากวัดเชียงทองเพราะพระประทุมเป็นเชื้อสายของพระเจ้าสุริยวงศาเมืองหลวงพระบาง วัดหลวงนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2300 บางคนว่า 2334 บางคนว่า 2324 แต่เข้าใจว่าจะเป็นปี 2334 มากกว่า เพราะในระยะสร้างเมืองแรกๆพระประทุมไม่ได้ว่างเว้น ได้ติดตามไปในงานราชสงครามกับเจ้าพระยาจักรี ตลอด

วัดหลวงที่ผมจำได้นั้น เป็นวัดที่สง่างามที่สุดในจังหวัดอุบลเพราะหันหน้าวัดไปทางทิศเหนือ หลังวัดติดกับแม่น้ำมูล มีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ ในเนื้อที่ 10 ไร่นั้น ส่วนกลางของวัดนับจากหน้าวัด ไปถึงท่าน้ำนั้น เป็นพุทธสถานหรืออาคารที่เกี่ยวกับพิธีสงฆ์โดยเฉพาะ และพิธีทำบุญของชาวบ้าน

รั้ววัดเป็นรั้วไม้แผ่นตีประคบและมีช่องประตูไว้ทางตะวันออกประตูหนึ่ง ทางตะวันตกประตูหนึ่ง ประตูนั้น ไม่มีบานประตู แต่จะเรียกตามภาษาเก่าว่าไต้วัด คือมีไม้กระดานบากเสาค้ำไว้

ท่อนเป็น 3 ท่อน ไม้ท่อนนี้สามารถยกออกได้เมื่อมีขบวนแห่เข้ามาในวัด (วาดภาพประกอบการเล่าว่า) นี่เสาแล้วก็มีตงหรือคาน 2 อัน ไม้ที่ติดตลอดแนวนี้ นี่เป็นรั้ววัด รั้ววัดนี้เข้าใจว่าซ่อมทีหลัง แต่ก่อนใช้เป็นเสาไม้แก่นเรียงกัน เสาไม้แก่นเขาจะเจาะรูอย่างนี้ แล้วมีไม้คานพาดเข้าไป นี่ก็ไม้แก่นอีกอันหนึ่ง เขาก็เจาะรูอย่างนี้ ส่วนมากที่หัวเสารั้ววัดนี้เขาจะทำเป็นหัวทรงมนอย่างนี้ ต่อมาได้มาซ่อมหัวเสาใหม่ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2445 อันนี้พูดถึงรั้ว

ถ้าพูดถึงประตู ประตูเขาทำอย่างนี้ นี่เสาใหญ่ที่หัวทรงมนแล้วก็มีเสาอีกอันอยู่ตรงนี้ ก็บากสองข้างเป็นไม้จาม มองข้างๆจะเป็นอย่างนี้ นี่สำหรับพาดมานี่ มหาเสาอีกอันหนึ่ง เวลาที่มีการมีงานหรือขบวนแห่ที่มันสูงๆถ้าจะชักลากเข้าไป เขาจะถอดอันนี้ออก มันมี 3 ชั้น นี่พื้นดินเราเหยียบตรงนี้ แล้วมาเหยียบตรงนี้ ขึ้นมาเหยียบตรงนี้ ก็ลงไปก็เหยียบคู่กับตรงนี้ทางโน้นแล้วก็ถึงพื้นดิน เวลาเขาจะแห่งานเขาก็ดึงออก เหมือนเป็นธรณีประตู 3 ชั้น ชั้นที่ 1 ดัดที่ดิน ชั้นที่ 2 สูงขึ้นมาหน่อย ชั้นที่ 3 ก็คู่กับตรงนี้ ก็เหยียบพื้นดิน ไม่มีบานประตูเปิดปิด

(คุณอรทัย : เหมือนคอกวัวคอกควายที่ชาวบ้านเขาทำ) สมัยก่อนมันสะดวกเมื่อมีงานก็ยกออก ถ้าไม่มีงาน ถ้ามีคนดักกันวิ่งเข้ามาในวัดมันก็ไม่สามารถยกอันนี้ออกได้ เพราะขกลำบาก

“พุทธสถาน” ถ้าเราจะขีดเส้นจากประตูมาถึงหลังวัด ส่วนครึ่งกลางวัดจะใช้เป็นอาคารสำหรับประกอบศาสนกิจ หลังแรกก็คือศาลาการเปรียญ รูปทรงอย่างนี้คือ มีประตูเข้าทางนี้สองประตู ทางนี้สองประตู นี่โรงครัว และไม่ต้องใช้หน้าต่างใช้รั้วไม้ โดยก่ออิฐถือปูนขึ้นมาครึ่งหนึ่ง แล้วเอาไม้ระแนงตีรอบเลย ประตูนี้ก็ใช้ระแนง เปิดเข้าไปข้างใน ศาลามีทั้งหมดจะมี 5 ห้อง ไม่ได้กันเป็นห้องหрокแต่มีช่วงเสา 5 ช่วง แล้วก็มธรรมาสน์อยู่กลาง ไว้สำหรับพระเทศน์มหาชาติไม่ได้เทศน์ธรรมดานะ เทศน์ธรรมดาคะเทศน์ที่ธรรมมาสน์เล็กๆ (แบบเตี้ย) ถ้าเทศน์มหาชาติจะเป็นแบบสูง

(อรทัย : แล้วศาลานี้ทุกวันนี้ยังอยู่หรือเปล่าละ) ไม่อยู่ รื้อไปแล้วผมจึงได้ทำอันนี้ขึ้นหลังที่สองนี่เป็นวิหารก็รื้อไปแล้วเหมือนกัน วิหารนี้เป็นวิหารหลังคาทรงไทย 2 ชั้น จะมีปีกนก โบสถ์จะทึบ ส่วนนี้มาส่วนนี้มันเป็นส่วนหน้า เขาจะเว้นไว้ห้องหนึ่ง เป็นโถงเลย แล้วข้างในมี 3 โถง และ สี่กับข้างหลัง ข้างในมีเสาแบบโบราณ เป็นเสาปูนใหญ่ นี่ผนังข้างหน้า นี่หน้าโบสถ์ นี่บันได นี่ก็เสาใหญ่ นี่ก็เสาใหญ่ นี่ก็เสาใหญ่ เสานี้มี 1 2 3 4 ข้างในมันก็คู่ตัวนี้ คู่ตัวนี้ ใต้นี้เป็นฝาผนังรอบเลย และเสามันก็เรียงตามนี้แหละมาอย่างนี้ ที่นี้ข้างในด้านหลังจะเป็นแท่นสำหรับพระพุทธรูป พระพุทธรูปอยู่ที่นี่ เสาที่อยู่ที่นี่ แล้วข้างพระพุทธรูปจะมีบันไดหิน บันไดหิน ตรงนี้ก็จะมีบันได ประตูสำหรับญาติโยมเข้าทางนี้เวลามีงาน พระสงฆ์เข้านี้ เขาก็มานั่งนี้ ผู้ชายเข้าไปได้ ผู้หญิงอยู่ที่นี่ หน้าต่างเป็นหน้าต่างประกอบลูกนะหวด กรอบหน้าต่างเป็นอย่างนี้ เขาจะมีไม้ทำเป็นลูกกรงแก้ว คล้ายของอยุธยาซึ่งอันนี้เรามองข้างนอก ถ้ามองข้างในมันก็จะเป็นอย่างนี้ ลูกมันอยู่ที่นี่ ตรงนี้ถ้ากรอบมันก็จะมียานประตูเวลาเปิดมันจะออกมาอย่างนี้ เปิดเข้าข้างในบานประตูจะทาสีแดงพอบิดแล้วเราจะมองเห็นอันนี้ชัด เขาทำเป็นลวดลายลงรักปิดทอง ลายหน้าต่างจะเป็นลายรดน้ำก็เขียนลายแล้วเอาทองปิด

มองเห็นอันนี้ชัด เขาทำเป็นลวดลายลงรักปิดทอง ลายหน้าต่างจะเป็นลายรดน้ำคือเขียนลายแล้วเอาทองปิด

(อรรถ : เป็นบานแผ่นไม้เรียบแล้วมีลาย) เป็นลายดอกพิกุล รวมทั้งประตูก็เป็นกรอบลายรดน้ำ

(อรรถ : หน้าต่างบานเปิดข้างในเป็นไม้เนื้อเรียบ และวาดลวดลาย) บานหน้าต่างไม่มีลายเป็นแผ่นทาสีแดง ที่เป็นลายนั้นคือด้านหน้าลูกกรง เป็นลายดอกพิกุล 5 ดอก ประตูก็เหมือนกัน ประตูข้างในเป็นกลอนไม้สลัก กลอนไม้ขัด

(อรรถ : ตรงที่มันเป็นหน้าต่างส่วนมากจะมีเชิงที่เป็นขอบที่เป็นปูนยกขึ้น) ไม่มี มีแต่บัลลังก์ฐานซุกซิมมี แต่ผนังมันเรียบเขาไม่มีลายไม่มีขอบหน้าต่าง มีเฉพาะที่ลูกกรงที่จะทำเป็นลาย

(อรรถ : มันจะเหมือนวัดไหนที่มีอยู่ในตอนนี้ไหมคะ) ไม่มี ไม่เหมือนเลย มันเป็นอย่างนี้นะ หน้าต่างนะ มันเป็นพื้นผนังโบสถ์ไซ้ใหม่ ตรงหน้าต่างเขาจะเจาะอย่างนี้ แม้ไม่มีลวดลายแต่มันก็ดูขึ้นอย่างนี้มีสันขึ้นมา

(วนิดา : บานหนึ่งจะมีลูกกรงกี่ซี่) มี 5 ซี่ ลูกกรงเขาจะบากไม้เป็นอย่างนี้เป็นเหลี่ยมๆ ขึ้นมา มี 5 ร้ว ลูกกรงนี้จะเป็นไม้ ไม้เป็นท่อน (วาดภาพประกอบ) ลูกกรงทั้งหมดจะทำข้างนอกสีแดง จะมีดอกประจายามสีทอง เป็นลายรดน้ำ ลูกกรงนี้เขาจะเรียกลูกแก้ว ตรงขอบนี้จะไม่มิลวดลายแต่จะนูนเป็นสันขึ้นมาเป็นสี่เหลี่ยม ขอบนี้จะปิดทอง เป็นปูนฉาบด้วยปูนขาว เอารักแดงทา แล้วเขียนลายทอง แต่ก่อนจะใช้รักแดงไม่ใช้รักดำ หน้าต่างเปิดข้างใน เวลาผมเป็นเด็กหน้าต่างจะสูงเท่าหน้าอกผม ผมจะส่องหน้าต่างต้องเขย่งเท้าขึ้น ข้างในเวลาปิดหน้าต่างจะเป็นบานไม้ขัดเหมือนประตู ภายในวิหารมีดินเสาปูน ขนาดคน 2 คนโอบ 12 เหลี่ยม ปลายเสามีบัวปลายเสา

(อรรถ : หลังใหญ่มากไหมคะ) ใหญ่ซี (เขียนรูปบัวปลายเสา) เอาชื่อมาวาดบนดอกบัว ข้างในอาจจะมิแกนเสาก็ได้ (วาดรูป) ผมว่าหาที่ไหนไม่ได้ มันสวยจริงๆ (วาดรูป) สมัยนี้มันมีกระจิริดขึ้นมาแค่นี้ มันไม่เหมือนวัดหลวง (วาดรูป) แล้วจะประดับกระจกสีตรงใจกลางกลีบ ลงรักปิดทอง แล้วเสานี้มันจะเป็นเหลี่ยมลงมา คานมันจะมีเสาดังนี้ คานจะมาพาดตรงนี้ อันนี้มันยันตรงนี้

(อรรถ : หมายถึงว่าเสานี้จะไม่จรดถึงหลังคาไซ้ไหม ข้างในมันจะมองเห็นคานไหมคะ) นี่ๆ คุณดูนี้บัวปลายเสา มันจะรับคานตรงนี้เลย ชื่อสำหรับพาดตรงนี้ มันจะรับตรงนี้ และในระยะเหลี่ยมจะเขียนลายรดน้ำอย่างนี้ เป็นดอกประจายามเหมือนในรูปจนถึงโคนเสา โคนเสาดังอยู่บน

(อรรถ : เสานี้มันอยู่ห้องข้างนอกไข่มุข) แต่ละเสาจะมีบัวคลุม ระหว่างตัวเสากับผิวข้างนอกจะมีคันทวย จะเป็นคันทวยแบบอุบล เป็นแผ่นไม้ลงรักปิดทอง เป็นทองทึบ คันทวยจะมีทุกเสา ข้างในจะโล่งไม่มีคันทวย (วาดรูป) ตรงรวงผึ้งก็เป็นไม้ สวยที่สุดเลย ตรงนี้มันเก่ามากลายรดน้ำมันหลุดแล้ว ที่ตามโค้งจะประดับกระจก สมัยโบราณเขาจะมีน้ำมันหอมมาจากเมืองจีน ฝาหลังจะเป็นกระจก ก็เอาอันนั้นแหละไปประดับเป็นแถวเลย (วาดรูป)

(อรรถ : รวงผึ้งทำด้วยไม้) ข้างในจะเป็นเพดานทำด้วยฝาลายคุบ กรูด้วยผ้าเขียนลายไทย เขาจะทำกรอบเพดานต่อจากยอดเสาขึ้นไป ตรงข้างนอกไม่มีเพดาน เพดานเขาใช้ฝาลาย ระบายเส้นนี้เขาจะมีลายกาบอ้อย ลายก้านขดอยู่ตรงนี้ ฝามันไล่ลายคุบ เอาผ้ามาซึ่งให้มันเรียบแล้วเขียนลาย บางทีก็เขียนลายก่อนค่อยไปติดคิดไฉน ลักษณะลายจะมีดอกประจายามอยู่นี้ อยู่ดอกหนึ่ง อยู่ดอกหนึ่ง อยู่ดอกหนึ่ง ที่สนใจเพราะผมชอบลายมาแต่เด็กแล้ว นี่เป็นลายเถาเนะ อันนี้ก็แตกกิ่งออกมา นี่ มา นี่ ในเถานี้ก็จะมีรูปนก กระรอก กระแต อยู่ตามนี้ มีนกบิน นกไม่บิน เขาจะทำอย่างนี้ ลายพอดิจ ถ้าอยากจะดูกรอบลาย ให้ไปดูลายพระพุทธรูปที่พิพิธภัณฑ์อุบล เพดานนั้นเป็นลายเครือ กรอบเหมือนลายพระพุทธรูป นี่แหละผมเสียดายมากและข้างหลังวิหารพระประธาน เป็นภาพพระพุทธรูปใหญ่ พระพุทธรูปคือพระพุทธรูปที่เขียนไว้บนแผ่นผ้า มีพระประธานองค์ใหญ่ก่ออิฐถือปูน ลงรักปิดทอง พระพักตร์กลมรูปไข่ เป็นฝีมือช่างเวียงจันทน์ เป็นองค์ปัจจุบันนี้แหละ เขารื้อวิหารพระพุทธรูปอยู่ตรงนี้ รื้อหลังคารื้อหมดแล้ว อันนี้ก็ขุดออกๆ อันนี้ก็เป็นที่พระโคอยู่ข้างใน เขาก็เลยเอาสังกะสีมาบุ เมื่อบุสังกะสีโดยไม่ได้สังกะสีรอบเป็นฝาผนัง เวลาฝนมาไอฝนไอแดดเข้าไปถูกพระพุทธรูป รักที่ปิดพระพุทธรูปนั้นก็แตกกระแหง และหมุนกลายเป็นพระขี้เรื้อน เวลาเขาซ่อมเขาก็ขุดออกจนผอมไป 5 นิ้ว คือองค์ปัจจุบันนี้ผอมลง 5 นิ้ว จะสังเกตเห็นว่าพระพักตร์ท่านจะยาวๆ หน้อยไม่เหมือนพระพุทธรูปราช เพราะแปลงมาจากที่นั่น อันเก่าจะมีพระพักตร์ยาวเป็นรูปไข่ พระเมาลีทรงสูงแบบพระลาว เอาพระลาวมาทำเป็นแบบพระพุทธรูปราช ก็สวยอยู่แต่ไม่สวยเท่าเดิม พระรูปเดิมก็รูปนี้ พระพักตร์รูปนี้

(อรรถ : แก้มจะพองกว่านิดนึง) ตั้งอยู่บนฐานชุกชี ฐานชุกชีไม่มีลวดลายเป็นแท่นเชิงขึ้นไปเฉยๆ แล้วเอาพระพุทธรูปตั้ง (เหมือนฐานธรรมดา) เวลานี้ได้โบสถ์ใหม่ก็ทำแท่นเหมือนโบสถ์เก่า แต่ไม่เข้าท่าเพราะพระพุทธรูปองค์เล็กนิดเดียว ทำแท่นเบ้อเร่อ ไม่สวย ตอนรื้อวิหารก็น่าจะเก็บประติมากรรมอะไรไว้แต่ก็ไม่เก็บทำลายไปหมด

เสาข้างในเป็นเสา 12 เหลี่ยมแต่ไม่ลงรักปิดทอง ไม่เหมือนเสาข้างหน้า เสาคู่แรกที่อยู่ฝาผนังทั้งสองด้านเป็นครึ่งเสา มีจำนวนตามช่องหน้าต่าง นี่ประตูนี้เสา มีทั้งหมด 5 คู่ในรอบนอก ข้างในมี 8 เสาไม่นับเสาครึ่งเสาที่ติดผนัง กำแพงฝาผนังมันหนา

(อรรถ : เสาข้างในเป็นเสา 12 เหลี่ยม ไม่ลงรักปิดทองเหมือนข้างหน้า) ด้านหลังวิหารเป็นพื้นเรียบ จนถึงจุดข้างบน ไม่มีลวดลาย ฐานของวิหารเป็นบัวคว่ำและลูกแก้วตั้งบนบัวคว่ำ (นี่บัวคว่ำ นี่บัวแก้ว ตัววิหารตั้งบนบัวแก้ว) ให้ไปดูแบบที่ผมทำที่ราชภัฏนะ

(อรรถ : เสาข้างในเป็นเสา 12 เหลี่ยม ไม่ลองรักปิดทองเหมือนข้างหน้า) ด้านหลังวิหารเป็นพื้นเรียบ จนถึงจุดข้างบน ไม่มีลวดลาย ฐานของวิหารเป็นบัวคว่ำและลูกแก้วตั้งบนบัวคว่ำ (นี้บัวคว่ำ นี้บัวแก้ว ตัววิหารตั้งบนบัวแก้ว) ให้ไปดูแบบที่ผมทำที่ราชภัฏนะ

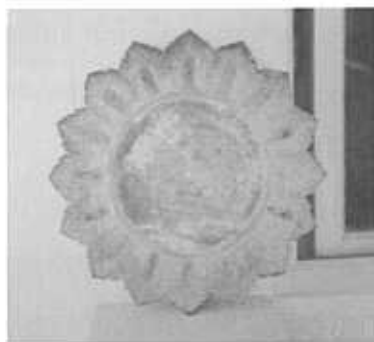
พื้นโบสถ์เป็นพื้นปูนตลอดทั้งหลัง สีสุนทรธรรมาสีแสด หลังคาใช้กระเบื้องดินขอ คือกระเบื้องดินที่เผาเอง ปลายมนทั้งสองชั้น มีนาคสะดุ้งและลำยองแต่ไม่มีหางนาค แบบหลวงพระบาง ซ่อฟ้าหรือโหงว นี้โบระกา นี้นางหงส์ทำเป็นนาคสามเศียร ตัวปั้นลมทำเป็นรูปนาคเกลียวเป็นไม้ ปิดทองประดับกระจก (ที่เห็นในรูปคือมันหัก) ซ่อฟ้าจะปิดทองเขียนลายเป็นไม้เหมือนกัน

(อรรถ : และตัวข้างล่างจะเป็นนาค เอาหางขึ้น เอาหัวลง) หัวห้อยลง ตัวโบสถ์ตรงนี้พื้นปูนไม่มีลาย แต่ที่ประตูมีตราประทับพระครู ถ้าอยากดูให้ไปดูที่เจ้าอาวาสวัดหลวงองค์ปัจจุบัน ในนั้นเขาจะมีจารึก ซ่อมวัดซ่อมวิหารครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2454

(อรรถ : ฐานนี้เขาเขียนเอาใช้ไหมคะ) เป็นไม้สลักลงรักปิดทองประดับกระจกเป็นรูปพัดยศพระครู

(อรรถ : ตรงประตูด้านหน้า) เหนือประตูด้านหน้าเป็นดอกประจำยามแบบพัดยศพระครูสัญญาบัตร

หน้าต่างมีทั้งหมด 6 บาน ข้างละ 3 บาน ประตู 2 ด้านข้างมีประตู หน้าต่าง 3 บานแล้วมามีประตู ประตูด้านหน้าลงรักคำมีลายทอง ประตูด้านหลังมันมีโล่ง เขาใช้ไม้ทำอย่างนี้ อันนี้เป็นไม้แก้วก่ออิฐทับๆ ข้างในเป็นพื้น ขอบประตูเฉยๆ ไม้เป็นแผ่น นี่ก็ขอบประตูลงไป

(อรรถ : ด้านหลังเป็นประตูแบบนี้ เป็นประตูธรรมดา) และข้างประตูเป็นคันทวย เป็นประตู 2 บาน นี่เขาเรียกอกเราประตู

(อรรถ : เป็นประตูเรียบทาสีแดง, แล้วตรงนี้ข้างหน้าเป็นลวดลายอะไรคะ) อันนี้มันลบบเลือนหมดแล้ว นี่เขาก็มีไม้มา เป็นลายดอกประจำยามแต่ตอนที่ผมเล็กอยู่นี่ลายมันเลือนหมดแล้วจนผมไม่รู้ว่ามีลาย

(อรรถ : แล้วที่คุณพ่อทำลายในนี้ละ) ก็ทำเอาที่จำนนแหละ

(อรรถ : ไอ้กลมนี่คือลายพัดยศใช้ไหม) เป็นลายกงจักร เคียวเอาลายให้ดู นี่มันแบบเดียวกัน อันนี้อยู่เมืองลาวเป็นเหมือนกัน เขาเอาแบบมาจากหลวงพระบางทั้งนั้น อันนี้จับเมืองลาวมันไม่ชัดเท่าไร แต่มันก็เป็นแบบเดียวกัน เห็นไหมอันนี้ก็ไม่มีความลงมา เพราะพวกนี้มันตระกูลเดียวกัน

เชียงทองที่หลวงพระบาง เสาที่ปิดทองเช่นเดียวกัน ภายในเป็นห้องโถงมีเสากลาง 2 แถว หน้าพระประธานถึงประตูรั้ว เนื้อที่ภายในข้างซุขีพระพุทธรูป มีธรรมาสน์แบบเชียงใหม่อุบลหลังหนึ่ง เป็นธรรมาสน์ทรงสูงย่อเหลี่ยมไม้สิบสอง บนโดธรรมาสน์เป็นนาคสะดุ้งหัวบันไดตั้งอยู่บนสิงห์ (สิงคโลห์) หน้าพระประธานมีสัตพรหมที่สวยงาม (สัตพรหมคือที่คิดรวเทียบ) สมัยก่อนการบูชาพระส่วนมากดอกไม้จะวางไว้ที่ขันกระหย่อง ส่วนเทียนเขาจะตัดติดที่ราวที่เรียกว่าราวเทียบ ขันกระหย่องจะทำด้วยไม้ไผ่สาน

(อรรถ : ก็จะมีดอกไม้ไปวางไว้จะไม่มีการเอาไปใส่ในแจกัน) ส่วนรูปปั้นนิยมใช้ประทีป คือไม่มีกระถางรูป เขาใช้เชือกผูกประทีป ขาเป็นไม้แกะสลักลงรักปิดทอง ขาดังอยู่บนสิงห์ ประทีปเขาจะเอาต้นสามาซูดแล้วเอาไปแช่น้ำจากนั้นนำไปตาก ก็จะได้กระดาก แล้วเอากระดากสานขึ้นมาห่อเครื่องหอมอีกที เครื่องหอมก็มีกำยานมีดั่งคูนมีไม้หอมต่างๆมาซูดเป็นฝอยๆ เอากระดากมาห่อพัน แล้วเอาด้วยแดงพันให้อยู่ เวลาจุดก็เอาด้วยแดงไปผูกไว้ที่ราวแล้วไฟมันจะไหม้ลามไปเรื่อย จนสุดท้ายมันก็ไหม้หมด เรียกว่าประทีป ประทีปนี้จะนิยมทำกันก่อนออกพรรษา เขาถึงเรียกว่าไป “ไหว้พระจุดประทีปที่วัด” แต่ตอนนี้ไม่มี ช่วงทำประทีปก็ไม่มี ก็มันสะดวกสบายซื้อรูปเอา วิชาการทำประทีปก็หมดไป นอกจากนั้นยังทำให้การทำกระดากสาของอุบลหมดไป คนจะไม่รู้ว่าคันสามันเป็นยังไง

พระประธานตั้งอยู่บนซุขี ไม่มีโต๊ะหมู่บูชาเหมือนทุกวันนี้ หน้าพระประธานก็จะใช้สัตพรหมและขันกระหย่อง ขันกระหย่องมีทั้งแบบเล็ก แบบใหญ่ สานด้วยไม้ไผ่สำหรับวางดอกไม้ และในวิหารก็ไม่มีตู้พระธรรมด้วย โถงไปเลย เพราะพระธรรมก็เอาไปเก็บที่หอไตร

วิหาร ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า “อาฮาม” สิมนั้นเป็นอีกแบบ อาฮามคือที่สาวคนดีไหว้พระ สิมคือที่ทำสังฆกรรมของสงฆ์ ฤดูฝนไม่เกี่ยว แต่วิหารฤดูฝนสามารถเข้าไปได้ แต่ถ้าจะทำสังฆกรรมบวชพระ ลงปาฏิโมกข์ ต้องไปทำในสิม

(อรรถ : แต่ถ้าในวัดไม่มีสิม มีแต่วิหารก็เข้าไปทำสังฆกรรมในนั้นได้ใช่ไหม) ถ้าไม่มีสิม เขาก็จะไปบวชวัดที่มีสิม แต่ก่อนนะ

(อรรถ : นอกจากอาฮามแล้วที่วัดนี้มีสิมไหม) มิชิ นีอาฮาม นีเจดีย์ หลังเจดีย์ไปก็เป็นสิม

(อรรถ : เจดีย์อะไรละ) เป็นธาตุของมหाराชครูเจ้าท่านหอ และบรรจุสิ่งของมีค่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์จากเวียงจันทน์ทั้งหมด เวลานี้รื้อหมดแล้ว บริเวณที่เจดีย์อยู่นั้นเป็นโบสถ์ใหม่ สร้างทับเจดีย์ ถัดเจดีย์ไปเป็นสิมเล็ก

(อรรถ : ทำไมใช้ด้วยกันไม่ได้ ต้องไปสร้างสิมอีก) วิหารเนียทำเพื่อเป็นกิจส่วนรวม แต่สิมนั้นเป็นกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ และวิสุงสิมนั้นเป็นที่ดินของสงฆ์จริงๆ ใครจะมายึดก็ไม่ได้ สิมมาจากคำว่า “สิมา”

กุฏิขวางใหญ่ ฝากระดานแบบพื้นปลา ซึ่งตอนนี้ไม่มี มีหลังนี้หลังเดียวในเมืองอุบล ตอนนี้ก็รื้อไปแล้ว หอไตรหลังคาทำเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กรอบกันสองชั้นแต่หอคำที่อยู่ของมหาครู

(อรรถ : ทำไมใช้ด้วยกันไม่ได้ ต้องไปสร้างสิมอีก) วิหารนี้ทำเพื่อเป็นกิจส่วนรวม แต่สิมนั้นเป็นกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ และวิสุงสิมนั้นเป็นที่ดินของสงฆ์จริงๆ ใครจะมาซื้ก็ไม่ได้ สิมนมาจากคำว่า “สิมา”

ภูษิฆวาทใหญ่ ผำกระดานแบบพื้นปลา ซึ่งตอนนี้ไม่มี มีหลังนี้หลังเดียวในเมืองอุบล ตอนนี้ก็รื้อไปแล้ว หอไตรหลังคาทำเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ครอบกันสองชั้นแต่หอคำที่อยู่ของมหาครูนี้ ทำสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ครอบกัน 3 ชั้น ข้างบนเป็นรูปนพสุริย์ นพสุริย์อีสานเป็นอย่างนี้ (วาดรูป) นพสุริย์เป็นอาวุธของพระอิศวร กรุงเทพเขาจะหล่อแต่ที่นี้จะเอาไม้มาทำ

(อรรถ : มันหมายถึงอะไร ทำไมต้องเอามาทำอย่างนี้) อุปมาได้ว่านพสุริย์เป็นอาวุธของพระอินทร์ ถือว่าเป็นของสูง อยู่บนเขาพระสุเมธ อันนี้อาจจะแทนเขาพระสุเมธก็ได้ แต่ภูษิฆวาทนี้เป็นผำกระดานธรรมดาแต่รั้วกระดานเขาเลงรักปิดทองทั้งหมด ของสำคัญก็มีพระบางอยู่ที่นี่ พระพุทธรูปยืนห้ามญาติอยู่ที่นี่ รางสรงน้ำอยู่ที่นี่ แก้วพระประทุมอยู่ที่นี่ พอรู้แล้วพวกนี้ก็หายไป ข้างหลังเป็นแม่น้ำมูล ที่ริมฝั่งเขามีบันไดทำน้ำ บันไดเขาจะทำกำแพงคอสองข้าง มีบันไดลงมาอย่างนี้ เราก็ไต่ลงไป เวลาผมเป็นเด็กผมจะลงไปอาบน้ำที่นั่น ขึ้นมาก็จะเอามือคบบ้างแกง พอดบมันอยู่ใกล้กัน มันก็จะคังก้องมาทางนี้ ต่อจากนี้มันก็มีหอกกลองซึ่งไม่สูงเพราะเป็นกลองใบใหญ่ เป็นหอชั้นเดียว การตีกลองที่วัดหลวงจะมี 1. ตีกลองแลง ตอนเย็นๆจะตีกลองแลงเพื่อให้ชาวบ้านในละแวกนั้นเตรียมตัวออกไปฟังเทศน์ตอนเย็น

(อรรถ : กลองแลงตีกี่ครั้ง) กลองแลงจะตีเป็นชุด ประมาณ 3-4 ชุด ประมาณ 4 โมงเย็น 2. ตีกลองคึก ตีประมาณตี 4

(อรรถ : ได้ยินที่วัดผาสุกตีตอน 4 ทุ่ม) ตีตอนนี้เรียกว่าตีเข้าครองเพื่อให้พระเข้าจำวัด ให้สัญญาณว่าเข้านอนได้แล้วนะ และตอนเช้าประมาณตี 4 ก็ตีอีกเรียกว่าตีกลองคึก ก็ตีเพื่อปลุกพระลูกขึ้นมาสวดมนต์เตรียมตัวอาบน้ำอาบท่าไปบิณฑบาตร และเพื่อให้สัญญาณแก่ชาวบ้านให้มาฟังข่าวเพื่อไปบิณฑบาตร 6 โมงเช้าก็ตีอีกทีเพื่อไปบิณฑบาตร เคียวนี้นะพระก็ไม่รู้จักตีกลอง ตีกลองไม่เป็นสรุปแล้วมีตีกลองแลง ตีเข้าครอง ตีกลองคึก ตีกลองบิณฑบาตร และตีกลองเพล ตอนจังหันจะไม่ตี เพราะตีกลองคึกแล้วเขาก็ไม่ตีอีก มีตีกลองอีกชนิดหนึ่งเรียกว่าตีกลองท่วง ถ้ามีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้นในบ้านเมือง วัดจะตีกลองสัญญาณให้ชาวบ้านรู้ สิ่งที่ดีประกอบการตีกลองแล้วคือตีระฆัง ระฆังเพราะที่สุดคือระฆังวัดได้ เสียงมันห้วนดี ตีกลองเสร็จจึงจะตีระฆัง

จำที่สร้างใหม่นี้อยู่บริเวณธาตุพระประทุม ตรงหลังธนาคารออมสินเก่า ตรงเทศบาล พอรีจากตรง
นั้นก็เอามาไว้ที่วัดหลวง โดยจะเอามาก่อเจดีย์ไว้หลังวิหาร

(อรรถ : รั้ววัดจากเดิมที่เป็นไม้ระแนง เป็นยังใจต่อคะ) ต่อมาเมื่อปี 2474-75 มันมีพ่อค้าใน
เมืองอุบลไปเช่าที่หน้าวัดหลวง สร้างห้องแถวไม้ เจ้าอาวาสก็ยินดีให้เช่า ก็เลยรีอรั้วสร้างห้อง
แถวตลอดแนวเลข จนถึงปี 2503 เกิดไฟไหม้เมืองอุบล ไหม้ตลาดวัดหลวงหมดจนถึงแม่น้ำมูลเลข กุฏิ
ก็ไหม้ด้วยหลังนี้ เนี่ยแหละที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนจากรั้วมาเป็นห้องแถว ต่อมาเมื่อไฟไหม้
แล้วพ่อค้าเขาก็สร้างเป็นวัดก็ยินดียอม และแจ้งไปที่กรมการศาสนาว่าเป็นผู้มาเก็บค่าเช่า จนถึงทั้ง
ทุกวันนี้”

ถอดเทปสัมภาษณ์โดย ขนิษฐา ทุมมากรณ์

17 มิถุนายน 2546

บทสัมภาษณ์ คุณพ่อ บำเพ็ญ ฌ อุบล

เรื่อง วัดหลวง

15 กรกฎาคม 2547

คุณพ่อบำเพ็ญ : หน้าต่างมันจะมีลวดลายเท่าที่ผมพูดให้ฟังนี่แหละ แล้วข้างในทาสีแดง บานประตูข้างในจะเป็นสีแดง สีแดงจะผ่ามาทางนี้เลย อันนี้เป็นลูกกรงหน้าต่าง ลายลูกมะหวดเหลี่ยม ข้างในมีแผ่นไม้สลัก หน้าต่างเป็นจะเป็น

เดือย แล้วก็หมุน ๆ เวลานั้นก็พับมานี่ อันนี้พับมานี่ พับมานี่ก็มีร่องสลัก เอาสลักใส่ ให้มันดันไว้เลยคุณอรรถ :

ลูกกรงนี้ทำจากไม้ไผ่ไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ใช่

คุณอรรถ : ไม้อะไรคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เข้าใจว่าเป็นไม้แคน ไม้อย่างดี หรือไม้ตะเคียน

คุณอรรถ : ลูกกรงหน้าต่างเป็นอย่างไรคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : บานหนึ่งมี 4 ตัว 3 ช่อง ทั้งหมดรวม 12 ตัว ลูกกรงแต่ละตัวจะมีลายดอกประจำยาม อยู่ตรงกลาง เต็มดอกอยู่ 3 ดอก ส่วนข้างบนกับข้างล่างจะมีอยู่ครึ่งดอก แบบนี้อยู่ที่วัดพุทธไสยาสน์ อโยธยา ที่โบสถ์เก่าแต่ที่นั่นฐานจะแอ่น เป็นท้องสำเภา แต่ของวัดหลวงนี้จะไม่แอ่น

คุณอรรถ : สมัยก่อนเวลานองเข้าไปตรงช่องหน้าต่าง เป็นยังไง โปร่งไหม ขนาดของลูกกรงแต่ละอันห่างกันไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ห่างกันประมาณ 2 นิ้ว มองเข้าไปมันจะโปร่ง แต่ในวิหารจะมีค มองเห็นแค่สลักๆ

คุณอรรถ : ระหว่างลูกกรงเอามือสอดเข้าไปได้ไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ได้เฉพาะช่วงล่าง ช่วงโป่ง ๆ ออกมา แต่ช่วงระหว่างลูกมะหวดจะไม่ได้

คุณอรรถ : ระหว่างลูกมะหวดเนี่ย 2 นิ้วไหมที่มันห่างกัน

คุณพ่อบำเพ็ญ : ครับ

คุณอรรถ : บานหน้าต่างนี่จะเป็นบานไม้ทาสีแดงใช่ไหม แล้วข้างนอกมีลวดลายไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ข้างในเป็นบานไม้สีแดง ข้างนอกไม่มีลวดลาย จะอาศัยลูกหวดเป็นลาย

คุณอรรถ : คันทวยของวัดหลวง ที่เขียนมาให้ดูนี้ใช่ไหม

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ที่เขียนมาให้ดูผิคนหนึ่ง (เขียนลงบนภาพ) ให้มันโค้งไปอย่างนี้

คุณอรทัย : แล้วรูวงกลมไม่มีเหวอะ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : เขาไม่ได้เจาะโปรง เขาทำอย่างนี้ (เขียนภาพ)... ร่องไม้จะเจาะเป็นกลมๆ ให้มันขึ้น
คือมีแผ่น ไม้มาเขาจะถากแผ่น ไม้ออกมาให้เป็นสันนูนขึ้นมา และตรงกลาง แล้วเขาจะเอากระจก
ขาวมาติด เป็นกระจกแผ่นน้อย ๆ หลาย ๆ อัน มองมาแล้วสีทองกับอันนี้มันจะวาว ๆ อันนี้ถูกแล้ว
ลายก็ถูกแล้ว เพียงแต่มันไม่เอน ตรงมาจากนี้ ตัวนี้มาเนี่ยเป็นของหลวงพระบาง ของวัดหลวงจะ
ดัดแปลงมาอีก จะเอนอย่างนี้ ลายมันจะเอนอย่างนี้ รับกับอันนี้

คุณอรทัย : ลายพวกนี้เป็นสีอะไรคะ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ปีกทองหมดทั้งแผ่น ทาสีทอง

คุณอรทัย : ตรงนี้ถึงเป็นแผ่นกระจกสีขาว

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ถ้าหลวงพระบางตรงนี้จะป็นดอกกาบ ของเราไม่มีกาบ จะเป็นทองทึบเลย (ทองคำ
แท่ง)

คุณอรทัย : ส่วนลายข้างบนเนี่ยถูกไหม

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ลายข้างบนนี้ก็ถูกแล้ว จะเป็นพื้นแดง แล้วตรงนี้เป็นกระจกสีขาว คือกระจกสีที่เขา
ประดับตามโบสถ์หนะนะ การที่เราใส่กระจกเป็นการเลียนแบบมาจากหลวงพระบาง วัดเชียงทอง
เขาจะใช้กระจกคัตเป็นรูป กระจกแบบนั้นสมัยก่อนข้างในจะเคลือบตะกั่ว ข้างนอกเป็นกระจกทำ
ให้เราดัดได้ คัดได้ แต่สมัยเดี๋ยวนี้อยู่จะมีเฉพาะตรงกลางที่เป็นกระจกส่วนลายข้างนอกเป็นทอง
กระจกมีแค่เคลือบดอกเท่านั้น เพื่อให้มันวับ ๆ วาว ๆ บางแห่งเขาจะไม่เจาะ ไม้ เขาจะเอาสมุก คือ น้ำ
เกลี้ยงกับขี้เถ้า ใปตองแห้ง มาผสมกัน เวลาเขาจะทำลายเขาจะพ่นเป็นยาว ๆ แล้วขุด แล้วเอากระจก
ใส่ สมุกจะเป็นตัวยึดกระจกติดกับ ไม้

คุณอรทัย : สัดส่วนของกันทวยเป็นยังไงคะ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ตรงฐานจะเว้า (วาดภาพ) มารับกัน จะไม่มีเอว สัดส่วนขนาดหน้าตักประมาณ 1 วา
ยาวประมาณเกือบ 2 วา เขาก็บัวไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรม แต่ผมไปหาไม่เจอ ผมเลยเอากันทวยมาอันหนึ่ง
แบบนั้นถูกต้องแล้ว

คุณอรทัย : แสดงว่าภาพนี้ให้แก้ไข

ส่วนโค้ง ส่วนนูน ถูกแล้ว เหลือฐานกัน
ทวย....

คุณอรทัย : เสาของวิหาร?

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : เป็นบัวหัวเสา

คุณอรทัย : เสาขนาดใหญ่ไหม คนโอบ
ได้ก้นคะ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : คนโอบ 2 คน

คุณอรทัย : เพราะเป็น 12 เหลี่ยม มันใหญ่มาก

คุณพ่อบำเพ็ญ : อันนี้มันต้องเลื่อนมาอย่างนี้นะ

คุณอรทัย : เพราะช่วงมันยาวไปใช้ไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : อันนี้ใช้ได้

คุณอรทัย : ตรงส่วนนี้เป็นยังไงคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ส่วนนี้เอาไว้ใหญ่ไป ต้องทำให้แคบลงมา มารับกันอันนี้เป็นกระพุ่ม ไม่แน่นอนนะ คานมากับเหลี่ยมเสา อันนี้เป็นเหลี่ยม ๆ อันนี้ช่องกว้างเกินไป อันนี้ก็ใหญ่ มันต้อง ... (วาดรูป)

อันนี้มันเป็นสี่เหลี่ยมเกินไป มันต้องอย่างนี้ .. (วาดรูป) อันนี้เอวกว้างไป ให้เอวคอดลงมา มองเห็นแล้วให้เป็นอย่างนี้ อันนี้มาจากเอวผู้หญิง

คุณอรทัย : เป็นลักษณะกลมมนแล้วคอดเข้าไป

คุณพ่อบำเพ็ญ : เป็นการเอาความสวยจากผู้หญิง กลับคอดให้มันยาวกว่านี้หน่อย เพราะของลาวเป็นแบบนี้ ส่วนขอดมันจะเป็นแบบนี้ (วาดรูป) เห็นไหมฐานพระแบบ โบราณมันจะเป็นเขี้ยวขึ้นมาแบบนี้ ตัวนี้จะขึ้นมาแบบนี้ ตัวนั้นมันจะโค้งเข้ามาอย่างนี้

คุณอรทัย : แล้วกลับคอดตรงนี้ล่ะคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เหมือนกัน ช่องนี้ให้มันเสมอกัน

คุณอรทัย : เป็นลักษณะกลีบแบบแหลม

คุณพ่อบำเพ็ญ : อันนี้เขาก็ใส่กระຈก

คุณอรทัย : กระຈกคืออะไรคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : สีขาว ขอบนอกไม่มีจะปิดทอง

คุณอรทัย : แล้วข้างล่างถูกไหมคอดแบบนี้

คุณพ่อบำเพ็ญ : ให้ก้านมันยาวกว่านี้

คุณอรทัย : คือคอดเนี่ยถูก แต่ให้มันยาวกว่านี้ใช้ไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ให้ช่องมาอยู่ตรงนี้

คุณอรทัย : อ้อ... ช่วงมันห่างไป

คุณพ่อบำเพ็ญ : ให้ช่วงมันถี่กว่านี้

คุณสุรัช : คอดมันมีก่เสา มีตามเหลี่ยมเสา ?

คุณพ่อบำเพ็ญ : มีตามเหลี่ยมเสา ตรงกลางไม่มี ตรงกลางจะอยู่กับพื้น

คุณสุรัช : แต่ว่ามีอยู่ใช้ไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ครับ ช่องนี้มันมีอยู่แปลเหลี่ยม

คุณอรทัย : สรุปคือออกไปตามเสา แต่ว่าดอกต้องใหญ่กว่านี้มันจะได้ไม่ห่าง

คุณพ่อบำเพ็ญ : ดอกนี้ต้องทำทแยงแบบนี้ ให้ดอกมันเก็บบิดกัน ขอบแบบเดียวกับลายหลวงพระบาง

คุณอรทัย : ดอกแบบนี้หรือว่าแหลมขึ้นไป

คุณพ่อบำเพ็ญ : ดอกมันจะเป็นแบบนี้ (วาดรูป)

คุณอรทัย : ดอกก็จะเหมือนที่อยู่ทีหลังทวย ที่คุณพ่อบอก

คุณพ่อบำเพ็ญ : ใช่ ที่นี้มันจะมีขอบอย่างนี้

คุณอรทัย : ขอบเป็นเหลี่ยม?

คุณพ่อบำเพ็ญ : มันต้องหันเข้าเหลี่ยม เหลี่ยมมันอยู่อย่างนี้ ดอกนี้มันก็จะคาบเหลี่ยมเสา ตัวต่อมาก็วาดเฉียงมาอย่างนี้

คุณอรทัย : แต่ละดอกมันห่างกันขนาดไหน

คุณพ่อบำเพ็ญ : ระยะห่างก็จะใช้เหลี่ยมเสาเป็นเกณฑ์ มองแล้วจะเป็นลายคาทะแยง

คุณอรทัย : ฐานวิหาร จะเป็นฐาน 5 ชั้น ใช่ไหม (ฐานซุกชี)

คุณพ่อบำเพ็ญ : อันนี้ถูกต้อง ตัวบัวว่ามันต้องแอ่นออกไปอีก เพราะตัวปลายให้มันตกแอ่นพอดี

คุณอรทัย : คือขึ้นฐานตัวนี้ออกไปหน่อยหนึ่ง แล้วบัวจะทำให้มันแอ่นขึ้นไปรับกับส่วนบน

คุณพ่อบำเพ็ญ : แต่ปลายตัวนี้ให้มันนอนแหลมขึ้นไปหน่อย การงอนมันเป็นศิลปะของอีสาน ผมเป็นเด็กจะเอาข้าวสากมาวาง วางตรงนี้ก็ไม่ได้ไม่ตก เพราะว่ามันจะงอนมาอย่างนี้

คุณอรทัย : ภาพหน้าบันช่วงบนของวิหาร

คุณพ่อบำเพ็ญ : อันนี้มันมีขอบอีกชั้นหนึ่ง ลายนี้เป็นลายในเนื้อ ไม่ได้แกะ แต่ฝังกระจก มองแล้วจะเป็นลายดอก แล้วเอาระจงคิด แต่ไม่มีเส้นนะ เอาระจงใส่เลย ตรงกลางกลม ตรงนี้เป็นดอกจำปี ห่างกันพอสมควร

คุณอรทัย : ขอบมันก็ครึ่งดอก ทางนี้ครึ่ง ทางนี้ก็ครึ่ง วางสลับหว่างกัน

คุณพ่อบำเพ็ญ : ทางนี้ก็ครึ่ง แล้วเป็นดอกนี้ไปตลอดสาย

คุณอรทัย : กระจกจะติดตรงกลางดอก หรือทั้งหมด

คุณพ่อบำเพ็ญ : กระจกติดทั้งหมด เป็นดอกสีขาว ใส่กระจกขาว ตัวนาคันปิดทอง คือข้างในเป็นกระจกขาว ข้างนอกเป็นสีทอง ตรงนี้ก็เหมือนกัน

คุณอรทัย : แล้วเกล็ดนาคแบบนี้ถูกไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ถูก ๆ

คุณอรทัย : หัวนาคละ

คุณพ่อบำเพ็ญ : อันนี้ไม่งอนขึ้นอย่างนี้ (วาดรูป)

คุณอรทัย : แล้วส่วนข้างใน

คุณพ่อบำเพ็ญ : ถูกต้องแล้ว ตัวนี้เขาเอากระจกประดับเป็นกลม ๆ ๆ ๆ เหมือนตัวกันทวย เจาะสลัก
ลงกลางแล้วติดกระจกลงไป แต่ตัวนาคปิดทองไว้...แต่สมัยนี้ทำให้หนูออกมาอย่างนี้ ธรรมเนียม
อุบลจะไม่บูชา อันนี้ถูกส่วนแล้ว แล้วตรงนี้ต้องทำอย่างนี้ มันเป็นไม้แผ่นหนึ่ง แผ่นนี้จะยาวตลอด
เป็นรอยต่อระหว่างหลังคาคำนี้กับหลังคาคำนี้ หัวไม้จะทำขึ้นอย่างนี้ (วาดรูป)...ตัวนี้จะปิดหัวไม้
และยันตัวนี้ด้วย ตัวน้อย ๆ นี้ ตัวนี้ตัวเดียวกัน มันจะตรงกับบัว ตรงนี้มันจะเป็นบัวใหญ่ บัวนี้จะเป็น
ลายบัวหงาย สันจะเป็นลายปู แต่ส่วนนี้จะไม่เป็นลายปูจะเป็นลายกาบอ้อย

คุณอรทัย : แล้วลายส่วนอื่นถูกใจไหมคะ แล้วติดกระจกด้วยไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ทั่วหน้าบ้านทั้งหมดไม่มีกระจกติด เป็นลายรดน้ำทั้งหมด สีทอง พื้นดำ คอกลาย
ธรรมจักร เพราะเป็นลายรดน้ำนี้แหละเลยทำให้เวลาฝนตกทำให้ลายลบไปหมด มันไม่มีกระจก
ประดับ จะมีกระจกเฉพาะตรงกาบเสา

คุณอรทัย : โงะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ตัวแรกมันต้องขาวมาอย่างนี้

คุณอรทัย : ขาวมาจนถึงหัวประตูหรือ

คุณพ่อบำเพ็ญ : มันจะตรงกันกับคานาคำนี้ ธรรมคาคำนี้มันจะเป็นอย่างนี้นะ ตัวลายมันประกบกัน
เส้นสองเส้น เส้นนี้มันจะมาอย่างนี้ สองข้างมันจะผ่ามาอย่างนี้...เป็นอก เป็นอกคำนี้ เข้าใจไหม ตัว
อกนี้ถ้ามองข้าง ๆ มันจะ....ตัวใหม่มีออกมาอย่างนี้ ตัวใหม่ก็จะออกมาอย่างนี้ แล้วจะค่อย ๆ เล็กลง ๆ
ตัวอกก็จะมานี้ ตัวคาบก็จะมานี้ มานี้ มันจะเหลื่อมกัน ประมาณ 3 ชั้น...ขาว ๆ มา ตัดเหลี่ยม...

เรามองไม่เห็น หัวตัวนี้มันจะมาซ้อนตัวนี้อย่างนี้

คุณอรทัย : มันน้อยเลยมองไม่เห็น

คุณพ่อบำเพ็ญ : ครับ

คุณสุรัชย์ : เฉพาะตัวนี้นะที่มองไม่เห็น

คุณพ่อบำเพ็ญ : ครับ เฉพาะตัวนี้ ตัวนี้มันจะขึ้นมาอย่างนี้ แล้วจะมีตัวที่เหมือนกันตัวใหญ่นี้ มันจะ
โผล่มาจากนี้ มาซ้อนตัวนี้อยู่ ต่อมาตัวนี้ก็ซ้อนมานี้ พอซ้อนมาแล้วจึงมีข้อ ๆ ลงมาให้มันขาว ตัวนี้
ก็ผ่าครึ่งตรงนี้มาใส่ อันนี้ก็เหมือนกัน แบบเหมือนกัน แต่เล็กลง ถ้าทำสั้นไปโค้งนี้จะไม่มีควม
หมาย จะไม่สวย

คุณอรทัย : รังสิ่งอันเล็กก็อยู่ตรงช่วงเสา

คุณพ่อบำเพ็ญ : อยู่ตรงช่วงเสา แต่ลดหลั่นกันมา ข้อมันอยู่นี้ อยู่แบบนี้แหละ เราก็เอาตามข้อลงมา
มันก็จะเท่ากัน

คุณอรทัย : แล้วโขงละติดกระจกไหมคะหรือว่าเป็นคอกสีทอง

คุณพ่อบำเพ็ญ : ตรงโขงนี่จะเป็นเหมือนตัวนี้ มานี้ก็จอ มานี้ก็จอ พองอเสร็จ ข้างในงอก็จะประดับ
กระจกอย่างนี้ ตรงนี้ เป็น กระจก ๆ ๆ ๆ เป็นกระจกออกมา ประดับกระจก ตรงนี้มีขอบโขง พอติด
กระจก อันนี้ก็จะงอ ๆ ให้มันได้ส่วน งอ ๆ ๆ ๆ มาตรงนี้แหละ ตรงกลางมันจะมีงออย่างนี้

คุณอรทัย : ต่อไปจะเป็นหลังคาของวิหาร

คุณพ่อบำเพ็ญ : ตรงนี้อ่าให้มันแน่นขนาดนี้ อาศัยความอ่อนช้อย

คุณอรทัย : อันนี้มันใหญ่ไปนะ แล้วปากอย่างนี้ถูกไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ครับ

คุณอรทัย : ตรงนี้ก็จะเป็นกระจก? ที่เราวาดเมื่อตะกี้

คุณพ่อบำเพ็ญ : กระจกมันจะฝั่งนี้ กระจกนี้เป็นเพชรเป็นเกล็ดของตัวนี้ ตัวนี้จะต้องแก้ใหม่ ไม่
ดีเหมือน

คุณอรทัย : ตรงไหนคะ ตรงส่วนหลังคาโบสถ์หรือ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ใช่ มันจะเป็นปีกเกี้ยว จะโค้งมาอย่างนี้ ไม่หัก เป็นโค้งไป

คุณอรทัย : ตัวไม้เป็น เป็นกระเบื้องหรือเป็นแผ่นนะคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เป็นกระเบื้อง กระเบื้องขอลาขมน อันนี้ถูกแล้ว

คุณอรทัย : ใบระกา?

คุณพ่อบำเพ็ญ : ใบระกา เราดูแล้ว...พระประธานอันนี้ไม่ห่าง

คุณอรทัย : จะไม่ติดเสาเลยใช่ไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ครับ พระประธานติดเสา อันนี้ก็เหมือนหมด เหลี่ยม ๆ ๆ ๆ...อันนี้ข้างนอกไม่
โผล่

คุณอรทัย : เสาข้างหน้าเป็นอย่างนี้ไหม ถิ่นออกมาไหมหรือว่าอยู่ในผนัง

คุณพ่อบำเพ็ญ : เสาข้างหน้าอยู่ในผนังเลย

คุณสุรัช : แสดงว่าผนังหนา

คุณพ่อบำเพ็ญ : หนา เสามันจะตั้งอยู่อย่างนี้ เติมนี่เลย เว้นตรงนี้ประมาณ 50 ซม. นี่เสามันตั้งอยู่
ตรงนี้พื้นฐานเสา อันนี้ไม่มีรูปเสา เสามันจะอยู่ในนี้....นี่ก็บันประตุ

คุณอรทัย : หน้าต่างมี 3 ช่อง 1 2 3 และ

บันไดข้าง

คุณพ่อบำเพ็ญ : หน้าต่างเป็นสี่เหลี่ยมธรรมดา
ไม่มีหน้าต่าง

คุณอรทัย : แล้วบันไดข้าง 2 ข้าง ถูกไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ครับ

คุณอรทัย : ตรงสัดส่วนนี้จะยาว กว้าง ซัก
เท่าไรคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เสานี้อ้วน

คุณอรทัย : แล้วพื้นที่ตรงนี้ล่ะ เป็นทรงอย่างนี้ใช่ไหม โบสถ์หนะ?

คุณพ่อบำเพ็ญ : เป็นทรงอย่างนี้ล่ะ

คุณอรทัย : เข้าไปนี่มันกว้างมากไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ไม่ เสาแต่ละต้นห่างกันประมาณ 2 เมตร

คุณอรทัย : ข้างในนอกจากพระประธานแล้ววางอะไรไว้อีกไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ข้างหน้ามีสัสดัน วางเต็มเลย

คุณอรทัย : สัสดันคืออะไร?

คุณพ่อบำเพ็ญ : ที่คิดเทียน แล้วตรงนี้มีปลามังกรที่เอาปากลง เอาหางขึ้น ถัดไปเป็นหมอน้ำมนต์ ...สัสดันมันจะเป็นอย่างนี้ ตรงนี้พื้น โบลต์ แล้วสัสดันก็จะตั้งอยู่อย่างนี้..(วาดรูป)....

คุณอรทัย : อันนี้คือ..?

คุณพ่อบำเพ็ญ : สัสดันตั้งอยู่หน้าพระเจ้าใหญ่ ทางอีสานนั้นเวลาไหว้พระเจ้าใหญ่ เขาจะเอาเทียน ไปจุดเทียนเวียนหัวไปบูชา เมื่อเอาเทียนให้พระแล้ว พระท่านก็จะเอาเทียนมาติดอย่างนี้

คุณอรทัย : อันนี้คือราวเทียน

คุณพ่อบำเพ็ญ : ราวเทียนนี้เป็นเหล็ก เหล็กจะถูกชิงไปที่ตัวไม้ กอดเหล็กแล้วฝังไว้ แล้วคิดเทียน เป็นไม้ๆหมด ประดับกระຈฉ ดิลทองรองชาด

คุณอรทัย : ข้างในเอาพระตั้งไว้ใช่ไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ไม่ถูก ๆ มันต้อง آهن ๆ อย่างนี้

คุณอรทัย : แสดงว่าสูงใหญ่มากใช่ไหมคะ เหมือนร้านที่ตั้งพระ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ถ้าจะเอาจริง ๆ ผมถ่ายมาอยู่แต่ไม่ชัด ถ้าจะเอาแบบจริง ๆ ให้อาแบบที่วัดสวนศาล บ้านชีทวน นั่นแหละแบบเดียวกันกับที่ตั้งไว้ที่หน้าพระเจ้าใหญ่....

คุณอรทัย : หนูสงสัยตรงนี้ใส่อะไรไว้

คุณพ่อบำเพ็ญ : ไม่ได้ใส่อะไรไว้ ตรงกลางจะเป็นห้อง ไม้ฐานมันจะหนาแก่สอก ตรงกลางเขาจะเอาไม้สลักเป็นรูปเรือน มันต้อง آهنอย่างนี้ถึงจะถูก แต่ถ้าสัสดันเขียงใหม่จะขาวแค่นี้เองนะ แล้วก็ตั้งเสาดิ ๆ ไปอย่างนี้ แล้วคิดเทียนตรงกลางเท่านั้นเอง

คุณอรทัย : แล้วอยู่วัดอะไรนะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : วัดสวนศาล บ้านชีทวน อยู่บนหอแจก ตอนนี้ไม่ตั้งไว้หน้าพระแล้ว เขากลับจะบังพระ

คุณอรทัย : แสดงว่าพื้นนี้จะถูกยกพื้นขึ้นมาอีกใช่ไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : พื้นนี้ไม่ได้ยกขึ้น เรียบไปหมดเลย นี่ ๆ เสาข้างใน ผู้หญิงจะเข้าไปไม่ได้ นี่พระพุทธรูปอยู่ที่นี่

คุณอรทัย : สัสดันนี้การใช้ประโยชน์คือ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เพื่อคิดเทียน

คุณอรทัย : แล้วทำไมต้องทำใหญ่โตขนาดนี้ ถ้าจะทำเพื่อคิดเทียนเฉย ๆ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ทำเพื่อประดับสวยงาม เป็นศิลปะอย่างหนึ่งใช้เพื่อบูชาพระในวิหาร ถ้าใน โบสถ์ติดใส่เชิงเลข ให้ไปคูที่ศาลาการเปรียญวัดสวนศาล

คุณอรทัย : รั้ววัด ประตูดัดละ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เป็นแบบนี้แหละ

คุณอรทัย : คือเอาไม้มาทำ หลักจะเป็นเสา เป็นไม้ท่อนเลย

คุณพ่อบำเพ็ญ : ไม้ท่อนท่อนกลางจะปักอยู่นี้ ตรงนี้เขาจะทำอย่างนี้ขึ้นมา เขาจะบากตรงกลาง ไม้ท่อนหนึ่งนะเนี่ย ตรงนี้ก็จะผ่าอย่างนี้ หัวเสาจะผ่าอย่างนี้ อันนี้เป็นไม้ท่อนที่จะทำเป็นบันได บางท่อนจะทำเป็นเคื่อยอย่างนี้ เขาจะเอาเคื่อยสวมใส่ตัวนี้ ไม้ท่อนสวมใส่นี้ เป็นชั้นที่ 1

คุณอรทัย : ทำเป็นประตูขึ้นไข้ไหมคะ เป็นไม้ขึ้น?

คุณพ่อบำเพ็ญ : ไม้ฝาง มีอีกคันต่างหาก นี่ก็ท่อนหนึ่งต่างหาก นี่ก็ท่อนหนึ่งต่างหาก จะมีอยู่ 3 ท่อน ถ้าดูด้านข้าง อันนี้ก็จะอยู่ข้างหน้าอันนี้ อันนี้ก็จะอยู่ด้านข้างอันนั้น

คุณสุรัช : ถ้ามองไปด้านหน้าอย่างนี้ ท่อนไม้สองท่อนจะวางพาดมาข้างในไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ก็จะอยู่อย่างนี้แหละ นี่ประตูวัดนะ นี่มันจะเป็นอย่างนี้ แล้วเขาจะเอาไม้แผ่นนี้มาสอดลงร่องนี้ แล้วมันจะมองไม่เห็นร่อง มันก็จะมาอย่างนี้ ตัวนี้ก็เหมือนกัน ชั้นที่สอง ทำท่อนอันนี้ให้สูงกว่าเดิม ไม้ท่อนนี้ก็มาสวมลงไปอย่างนี้ ส่วนที่ 3 จะทำเหมือนเดิมอีก

คุณอรทัย : เวลาที่ปิดมันจะชิดกันอย่างนี้ไหม จะเว้นช่วงหรือเปล่า

คุณพ่อบำเพ็ญ : มันจะไม่ชิดกันจะเป็นช่องแบบนี้ ไม้มันลนละท่อน

คุณสุรัช : ช่องใหญ่ไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : ไม่ใหญ่ มันจะเป็นช่องตรงไปอย่างนี้ ไม้ท่อนนี้ไข้ไหม ต่อมามันก็จะเปิดท่อนนี้ ต่อมาก็จะเป็นท่อนนี้ ปลายท่อนก็จะมีเสาขึ้นไป รับกับอันนี้ ตัวนั้นก็มาจะมานะเนี่ย เป็นท่อนของใครของมันอย่างนี้ ช่วงกลางก็มาสวมอย่างนี้ เป็น 3 ชั้น เวลาใช้งานใหญ่อัน ทางนี้ก็จะมียกอันหนึ่ง ถ้าสามชั้น อันนี้ก็ไม่ต้อง เอาชั้นนี้กับชั้นนี้ แล้วก็ยกชั้นหนึ่งนี้

คุณอรทัย : เวลาองเข้าไปเสาสจะเรียงสามเสาแบบนี้หรือหันด้านข้าง

คุณพ่อบำเพ็ญ : หันด้านข้าง นี่ประตูวัด เข้ามานี้ เสาต้นนี้มันจะอยู่อย่างนี้ แล้วตัวใหญ่จะอยู่กลาง ตัวน้อยจะอยู่เสมอด้านนี้ ตัวใหญ่จะบังอยู่ พอบังแล้วจึงมีไม้เป็นรั้ว เป็นรั้ว ๆ มาแบบนี้

คุณอรทัย : รั้วเป็นช่องแบบนี้ถูกไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ถูก ไม้จะมี 3 ท่อน เวลาใช้งานใหญ่ คือชักลาก แห่ข้างแห่ม้า เวลาเข้าไปเขาจะยกไม้สองท่อนมาวางไว้ด้านนี้ตรงนี้ก็จะเป็นพื้นวัด โลงเข้าไปเลย งานเสร็จเขาถึงจะหาไม้มาประกบมาใส่ร่องไว้เหมือนเดิม

คุณอรทัย : แล้วหัวเสา เป็นแบบนี้ถูกไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : หัวเสาเป็นหัวเม็ด หัวเม็ดอีสานมันจะเป็นอย่างนี้

คุณอรทัย : ข้างล่างจะมีหยักไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : มี ๆ

คุณอรรถ : หัวเป็นรูปดอกบัวคุณนะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เขาเรียกได้ ได้วัด อันนี้เป็นได้ อันนี้เป็นรั้ว ถ้าเป็นประตูวัดมันก็จะเปิดเข้าเปิดออกแบบนี้ เหมือนวัดทุกวันนี่ใช้ประตูเหล็ก แต่ก่อนไม่ได้ใช้ประตูเหล็กยาก ใช้ไม้ 3 ชั้นกัน ถ้าตกใจ ค้ำวางไล่จับ มันมาสะดุดเหลี่ยมนี้ สัมใส่เหลี่ยมหัวแตก

คุณอรรถ : ผังรวมของวัดทั้งหมด (ภาพทางอากาศ)ตั้งแต่เข้าประตู อันนี้แม่น้ำมูล

คุณพ่อบำเพ็ญ : แม่น้ำมูลต้องหันอย่างนี้ ได้มันอยู่นี่ ได้มีสองได้ นี่ประตูที่เราเข้าใจกัน

คุณอรรถ : ประตูนี้ออกไปไหน

คุณพ่อบำเพ็ญ : ประตูเข้า นิถนนพรหมเทพ นี่เข้าไปนี่เป็นได้ หอแจก วิหาร ธาตุ

คุณอรรถ : ธาตุอะไรของใคร

คุณพ่อบำเพ็ญ : ธาตุหาราชครูเจ้าท่านหอ เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดหลวง เป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นประธานสงฆ์ของวัดหลวง (เจ้าอาวาส) และประธานสงฆ์ในการอำนวยการศึกษาของเมืองอุบล แยกสาขาไปบ้านไผ่ใหญ่ อ.ม่วง บ้านสิงโค หรือศรีโค แควม.อุบลฯ

คุณอรรถ : อันนี้ธาตุ สิม สิมเลข ๆ ไม่ต้องใส่โบสถ์นะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : สิมนี้มีบันไดขึ้น 3 ชั้น นี่เป็นระเบียบ นี่พอก้าวได้ ฐานซุกชีพระอยู่นี่

คุณอรรถ : สิมนี้เป็นไม้

คุณพ่อบำเพ็ญ : เป็นครึ่งไม้ครึ่งปูน หลังคาจะเป็นไม้ เป็นฝาผนังมานี้ มานี้ พอดีหนึ่งห้องก็ยกชั้นมาอีก ไม่มีหน้าต่าง

คุณอรรถ : สิมนี้สร้างคอนไหน

คุณพ่อบำเพ็ญ : สร้างปีเดียวกับโบสถ์

คุณอรรถ : หอแจกนี่เป็นหอแจกไม้?

คุณพ่อบำเพ็ญ : หอแจกเป็นปูนกับไม้ ฐานเป็นปูน คอนนี้ไม่มีแล้ว ผมทำไว้ที่ราชภัฏ

คุณอรรถ : อันนี้จะไม่ว่าครูปหรอก จะบอกไว้เลย ๆ ว่าเป็นครึ่งปูนครึ่งไม้ พอมาทงนี่เป็นหอคำ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ดันโพธิ์อยู่นี่ เป็นดันโพธิ์ใหญ่ แล้วตรงนี้อีกดัน คอนนี้ไม่มีหรอกเป็นคิกแถวไปหมดแล้ว ตรงนี้เป็นโรงรด

คุณอรรถ : สมัยก่อนมีโรงรดด้วยหรอ

คุณพ่อบำเพ็ญ : รดลากศพ

คุณอรรถ : อยู่ตรงไหน ดิครู้เลยหรอ

คุณพ่อบำเพ็ญ : อยู่ในรั้ว

คุณอรรถ : อันนี้กุฏิเขียว หอกลอง หอไคร หอไครเป็นอาคารธรรมดาหรอ สวยไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : หอไครหัวบันได ขานนี้จะติดกับขานนี้ (ขานหอคำ) เลื่อนมาติดกันเลย

คุณอรรถ : หอไครทรงเป็นยังไง

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ทรงอุปทรงโถมีฝ่าปัด

คุณอรทัย : จะเป็นฐานไฉ่ฉุนสูง

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ตัวอาคารสอบลงข้างล่าง คล้ายโกฏ อันนี้ก็เหมือนกันทรงโถม

คุณอรทัย : เป็นไม้โหมคะ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ไม้หมดเลข ไม้มีปูน เป็นอาคารยกพื้นสูงมีไฉ่ฉุน อันนี้ (หอคำ) ก็มีไฉ่ฉุน

คุณอรทัย : หอคำมีไว้ทำอะไร

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : เป็นที่เก็บของสำคัญ แรกก่อนเป็นที่เก็บพระแก้ว พระพุทธรูปสำคัญจะเก็บไว้ที่นี่ เป็นที่พำนักของมหาราชครู นอกจากนี้ก็มีหอเทพ หอกิ่ง ก็คือเจ้าอาวาสจะพักอยู่ที่หอคำ อันนี้หอจัน

คุณอรทัย : จะเป็นคนละอาคารแต่อยู่ชานเดียวกัน? แยกเป็นคนละหลังเหมือนเรือนไทยสมัยก่อนหอจัน?

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : หอจันเป็นทรงสูง ทรงเรือนแฝด นี้นั้นหลังคาโด หลังคาโด อันนี้หลังคาโด อันนี้หลังคาจั่ว

คุณอรทัย : ตอนนี้ไม่มีแล้ว หอคำก็ไม่มี หอใดก็ไม่มี

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ไม่มี หอกลองเอามาไว้ที่นี่ โบสถ์ก็ไม่มี เาานี้เป็นวิหารเลย พระเจ้าใหญ่วิหารนี้ทำเป็นศาลาการเปรียญ ศาลาการเปรียญเดียวนี้ไม่มี หอแจกเอามาที่นี่ พังวิหารอย่างนั้นลงมาทำเป็นหอแจก พระเจ้าใหญ่องค์นั้นก็อยู่ที่นี่ สิมนี้ก็พังลง ธาตุนี้ก็พังลง แล้วมาสร้างใหม่ทับตรงนี้เลย เป็นโบสถ์มีโบสถ์มีหอแจก แต่สิมไม่มี ภูษิขางน้อยก็ไม่มีซึ่งแต่ก่อนเป็นภูษิไม้หลังคาทรงสูง มีสวด มีระเบียบ

คุณอรทัย : อันนี้ไว้สำหรับพระ?

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : พระรองเจ้าอาวาสอยู่ที่นี่ และภูษิขางใหญ่เป็นเรือนแฝดทรงสูง มีช่อฟ้าใบระกา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์และเก็บหนังสือสำคัญ ตอนนี้ไม่มีแล้ว

คุณอรทัย : คือพระสงฆ์ เณรอยู่ที่คึกขางใหญ่ด้วยกัน มาถึงบันไดเป็นอิฐลงทำแม่น้ำมูล แล้วต้องลงไปไกลไหม

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ลงต่อไปซิ จากบันไดก็เดินริมทำไปอีก บ่อน้ำจะอยู่ที่นี่

คุณอรทัย : เขาพูดเป็น?

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : เป็นบ่อดิน กรุด้วยไม้เนื้อแข็ง น้ำจะซึมออกเรื่อย ๆ เรียกว่าน้ำสร้างถ่อ ไม่ค่อยลึกหรอก มีอยู่ 2 อัน (บ่อ) ตรงนี้อีกอัน อันนี้ไม่มี มีบันไดเดียวอันนี้ไม่มี ตรงนี้ก็จะเป็นส่วน เป็นส่วนพระ

คุณอรทัย : บ่อนี้ชาวบ้านเขาใช้ไหม

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ใช้หมด บ่อนี้ก็เดินทางนี้ บ่อนี้ก็เป็นบ่อผู้ชายห้ามหญิงใช้ แล้วนี่ก็บ่อผู้หญิง ให้ผู้หญิงใช้อย่างเดียว

คุณอรทัย : แสดงว่าพระเนี่ยเวลาอาบน้ำก็มาอาบนี้

คุณพ่อบ้านเพ็ญ : นอกจากพระผู้ใหญ่ ถ้าไม่อยากจะอาบน้ำบ่อก็จะให้เด็กดักน้ำมาใส่ในหิ้งน้ำ ซึ่งอยู่ที่กุฏิเขียว ในนั้นจะมีหิ้งน้ำอยู่

คุณอรทัย : แล้วลงไปทำอะไรทำอะไร ไปขึ้นเรือ?

คุณพ่อบ้านเพ็ญ : เรือไม่จอด ก็เป็นท่าวัดลงไปน้ำเฉยๆ แต่เวลานี้เขาถมบ่อนี้ บ่อนี้แล้ว แต่ก่อนข้างบ่อจะมีสวนผักบึงที่ริมท่า พวกอยู่ใกล้วัดนั้นแหละ ไปอาศัยปลูก เขาเรียกว่าทำแพตระกร้าผักบึง ปลูกอยู่น้ำซึมน้ำซับ ตอนนี้อยู่ไม่มีแล้วหมด วัดหลวงเป็นวัดของของเจ้าเมืองคือพระปฐมวราชสุริยวงศ์สร้าง เป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระธรรมวินัย พอวัดหลวงตั้งการศึกษาเล่าเรียนของพระพุทธศาสนา ก็มาศึกษาที่วัดหลวง

คุณอรทัย : วัดหลวงนี้เป็นวัดแรกของ จ.อุบลไหมละ

คุณพ่อบ้านเพ็ญ : เป็นวัดแรก มาศึกษาที่วัดหลวง ต่อมาวัดหลวงก็แยกสาขาไปที่บ้านไผ่ใหญ่ อ.ม่วง แล้ววัดสิงไค แล้วก็บ้านกวาดคำ อ.เขื่องใน ไคร้อยากมีหน้ามีตาก็มาบวชวัดหลวง ก็จะมีพระผู้ใหญ่อยู่ พระที่ลงแก่เรียนอยู่ ต่อมาบ้านเมืองเจริญก็แยกไปบ้านไผ่ใหญ่ บ้านสิงไค บ้านคูเมือง บ้านกลาง ไปบ้านกวาดคำ อ.เขื่อง บ้านหนองไข่นก ถือว่าวัดหลวงเป็นวัดของประธานสงฆ์ ประธานสงฆ์ที่เป็นใหญ่สมัยก่อนคือ พระมหาราชครูเจ้าท่านหอ ต่อมาก็สืบมาหลายองค์ ต่อมาเมื่อ ร.4 พระพรหมราชวงศา (อุทอง) เป็นเจ้าเมือง ร.4 ก็เลยให้มาสร้างวัดสุปฏิภูมิเป็นวัดหลวง ให้เงินมา 10 ชั่ง เมื่อลัทธิธรรมยุติเข้ามาเมืองอุบล แต่ก่อนจะนับถือศาสนาพุทธ กองลาว ต่อมาพระอริยวงศา (สุข) วัดสระเกษ ได้เอาลัทธิไทยไปสอน ตั้งสำนักศึกษาอยู่ที่วัดป่าน้อย เมื่อคนเห็นว่าวัดป่าน้อยเป็นใหญ่มาแล้ว วัดหลวงก็เลยโอนอำนาจการปกครองสงฆ์ไปให้วัดป่าน้อย วัดหลวงก็เป็นวัดธรรมดา แต่เจ้าบ้านสะพานเมืองก็ยังนับถือวัดหลวงอยู่ ต่อมาสำนักการศึกษาก็ไปอยู่ที่วัดป่าน้อย เมื่อวัดป่าน้อยมีนักเรียนมากขึ้นก็ขยายมาสร้างเป็นวัดทุ่ง แล้ววัดหลวงก็ไม่ได้เป็นสำนักเรียนต่อไป

สมัยต่อมาก็ได้สร้างวัดสุปฏิภูมิ ธรรมยุติเข้ามาเมืองอุบล ก็เลยโอนพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาซึ่งเป็นประเพณีของเจ้าเมืองลาว พอธรรมยุติเข้ามาเขาก็เอาพิธีนี้ไปไว้ที่วัดสุปฏิภูมิ แล้วไปวัดศรีทอง (วัดศรีอุบล) กลายจากวัดหลวงจริงเป็นวัดหลวงราษฎร์ๆ

คุณอรทัย : สมัยก่อนที่ว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษา คือเด็กผู้ชายต้องมาบวชเรียน

คุณพ่อบ้านเพ็ญ : แต่ก่อนโรงเรียนไม่มี คือโรงเรียนอยู่ในวัด เด็กๆ ผู้ชายเมื่ออายุ 13-14 ปี พ่อแม่ก็ให้บวชเป็นเณร ศึกษาพระธรรมวินัย ศึกษาระเบียบมารยาทการสังคม ศึกษาแบบบ้านแบบเมืองต่างๆ เกี่ยวกับสังคมจะอยู่ในวัดทั้งนั้นแหละ

คุณอรทัย : ก็คือ ต้องเข้าไปบวช บวชแล้วเรียนไปด้วยถ้าไม่ได้บวชก็ไม่มีที่เรียนที่สอน แล้วสมัยก่อนคนในชุมชนมีความผูกพันกับวัดมากไหม

คุณพ่อบ้านเพ็ญ : ก็มีอย่างมากมาย เขานับถือวัดหลวง ถ้าบุญพะเหวด (มหาชาติ) ประจำปีนี้ต้องวัดหลวงเอาก่อนเพื่อน วัดอื่นถึงเอาได้ เขายกย่องกันอย่างนั้น แม้กระทั่งวัดป่าน้อยก็ตามที่ที่เป็นวัด

สำนักเรียน แต่เมื่อเวลาอาบุญพะเหวด ต้องมาเทศน์อาบุญที่วัดหลวงก่อน วัดอื่นค่อยทำทีหลัง แต่เดิมนี่วัดไหนก็ทำของใครของมันได้

คุณอรทัย : ก็คือจะเป็นไปตามฮีต

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ครับ ๆ คือฮีตพะเหวด วัดหลวงต้องทำก่อน มีฮีตเหมือนปัจจุบันนี้แหละแต่พิธีการมันเปลี่ยนไปคือแต่ก่อนประชาชนถือเคร่งในพุทธศาสนา ในวันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ ชาวบ้านต้องไปทำบุญที่วัด คือวัดหลวง

คุณอรทัย : เวลามา ก็คือมาที่วิหารนี่หรอ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ไม่ ไปที่ศาลาการเปรียญ เป็นที่รวม ถ้าฟังเทศน์วันพระวันศีล ฟังที่หอแจก แต่วันธรรมดาฟังที่วิหารในตอนเย็น

คุณอรทัย : คือจะมีสวดมีเทศน์ทุกเย็น

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ครับ การเทศน์ก็จะเทศน์นิทานเป็นตอน ๆ ไป

คุณอรทัย : สมัยแต่ก่อนบ้านคุณพ่ออยู่ทางไหน

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ทางตะวันออกของวัด ไปทางตลาดเก่า อยู่เชิงวัดหลวงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตรงที่ถนนหลวงตัดกับถนนพรหมราช ถนนพรหมเทพ นั่นแหละเป็นตลาดหลวง ตลาดนี้สร้างสมัยกรมสรรพสิทธิ์ ต่อมาเขาก็มาซื้อตลาดนี้มาสร้างที่จวนข้างหลวง เขาเรียกว่าวังใหม่ เดิมนี่เป็นตลาดวังใหม่

คุณอรทัย : แสดงว่าวัดนี้เป็นวัดหลักเลขของ จ. อุบล

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : เป็นวัดที่สำคัญมาก่อนวัดสุปัฏ และวัดศรีอุบลรัตน์ เพราะสองวัดนี้สร้างทีหลัง วัดหลวงนั้นสร้างสมัยพระเจ้ากรุงธน ส่วนสองวัดนั้น สร้างสมัย ร.4

คุณอรทัย : กิจกรรมที่วัดมีบทบาทต่อคนสมัยก่อน คือเรื่องการศึกษา

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : การศึกษา การบวชกุลบุตร บวชพระ บวชเณร เมื่อบวชพระไปแล้วก็สอนหนังสือ พระที่ไปเรียนหนังสือ ถ้าเรียนสวดมนต์ได้ทุกสูตรแล้วถือว่าเรียนสำเร็จ ได้ชื่อว่าเป็นสำเร็จอาจจะเป็นสำเร็จเณร สำเร็จจ้าว เมื่อเป็นสำเร็จอย่างนี้ก็มีสิทธิ์ได้รับการสถาปนาเป็นพระผู้ใหญ่ เป็นญาชา เป็นชา เป็นครู เป็นด้าน เป็นฝ่าย เป็นหลักคำ เป็นยอดแก้ว อันนี้คือทำเนียบสมณศักดิ์ตามพื้นเดิม

คุณอรทัย : นอกจากนี้ก็มีเทศน์สั่งสอนทุกวันตอนเย็น ตามฮีตตามคอง

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : แล้วมีงานประจำปี ทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่

คุณอรทัย : จะมารวมกันทำที่วัดหลวง แล้วบุญสงกรานต์ค์คอนคุณพ่อยังเด็กอยู่เป็นยังงัยคะ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : งานสงกรานต์ค์ก็จะมิหาวบ้านมาทำบุญกันที่ศาลาหอแจก ทำบุญเลี้ยงพระ บังสกุลาธิฐี กระดุกของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย และสงน้ำพระ

คุณอรทัย : ไม่ได้ก่อกองทรายหรือขนทรายเข้าวัดหรอคะ

คุณพ่อบ้าเพ็ญ : ก่อกองทรายก็ทำเหมือนกัน

คุณอรทัย : มีงานรื่นเริง มีหมอลำไหม

คุณพ่อบ้าเพี้ยน : ไม่มี ทำบุญเสร็จก็ต่างคนต่างกลับ

คุณอรรถ : แล้วเขาไม่ได้เล่นน้ำ

คุณพ่อบ้าเพี้ยน : เล่นก็เล่นตอนบ่าย

เขามาสร้างน้ำที่วัด แต่ละวัดก็จะเอา

พระพุทธรูปลงที่หอสงฆ์ ชัก

ประมาณบ่าย 3-4 โมง ชาวบ้านก็จะ

แห่ขบวนเป็นขบวนน้ำ แห่มา

สร้างน้ำที่วัด แล้วก็รดน้ำกัน เป็นที่

สนุกสนาน แล้วก็เลิกกันไป ค่ำมา

วันที่จะเอาพระขึ้น คือวันที่ 15 ค่ำ

เดือน 6 ก็จะมีเลี้ยงพระ ถวายสังฆทานพระ แล้วสร้างน้ำพระ บายศรีสู่ขวัญพระ แล้วจึงเชิญ

พระพุทธรูปที่อัญเชิญลงมารดสร้างน้ำขึ้นประทับบนแท่นตามเดิม เป็นอันเสร็จ นี่เฉพาะทำบุญที่วัด

นอกจากนั้นก็จะมีการ ไปปลุกนิลกินข้าวป่า เขาก็จะชักชวนกันไปเป็นกลุ่ม ไปใครไปมัน ใครอยาก

ไปไหนพากันไปตามใจ เล่นสะบ้ากัน

คุณอรรถ : เขาไม่ได้เล่นในวัดหรอก

คุณพ่อบ้าเพี้ยน : ไม่ เล่นที่นอกวัด

คุณอรรถ : สมัยนั้นในวัดมีพระเณรจำพรรษาอยู่มากขนาดไหน

คุณพ่อบ้าเพี้ยน : ไม่ต่ำกว่า 10-15 รูป บางทีก็เยอะกว่านั้นไม่เกิน 30 รูป วัดบางวัดก็มีมาก บางวัดก็มี
น้อย....หมดสภาพเป็นสำนักการศึกษาแล้ว นักเรียนก็ไปเรียนวัดทุ่ง

คุณอรรถ : หลายปีไหนคะที่ได้เป็นศูนย์กลางการศึกษาที่สำคัญของจังหวัด

คุณพ่อบ้าเพี้ยน : ถึงถึงสมัย ร.4 ตั้งแต่สร้างปี 2324 สมัยพระปฐมราชวงศาถึงสมัยพระพรหมราช
วงศา(กุทอง)

คุณอรรถ : ถ้าเทียบกับราชวงศ์จักรีคือสมัยรัชกาลที่ 4 จึงเริ่มเปลี่ยน

คุณพ่อบ้าเพี้ยน : ใช่ เปลี่ยนมาเป็นสำนักที่วัดสุปัฏ ตอนนั้นธรรมยุติเผยแพร่มายังวัดสุปัฏ วัดสุปัฏ

เลยเป็นสำนักศึกษา พระที่บวชเป็นพระเป็นเณร ถ้าจะเรียนบาลีก็จะไปเรียนที่วัดสุปัฏ

คุณอรรถ : พระในสมัยก่อนวัตรปฏิบัติเป็นยังไงคะ

คุณพ่อบ้าเพี้ยน : สมัยก่อนพระปฏิบัติเคร่งตามระเบียบของพระธรรมวินัย ไม่พยายามที่จะให้ผิดพระ
วินัย อย่างจะออกนอกวัดก็ต้องครองผ้า ห่มผ้าอย่างดี ไปบิณฑบาตรก็ต้องไปตามลำดับ พระผู้ใหญ่
ออกก่อนและพระผู้น้อยตามหลังเป็นแถว ไม่ได้แตกแถวเหมือนทุกวันนี้ เดิมนั้นใครอยากออกวัดก็
ออกไปเลย ไม่ต้องคำนึงว่าจะรบกวนพระผู้ใหญ่ การปฏิบัติกิจของสงฆ์ไม่ละเมิด 5 สิกขา แต่ทุกวันนี้ไม่
ค่อยสำรวมเท่าไร

คุณอรรถ : คุณพ่อเคยมาบวชที่วัดนี้ไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : เคยเป็นเด็กอยู่ที่วัด แต่ไม่เคยบวช

คุณอรทัย : แต่ละวันกิจของพระท่านทำอะไรบ้าง

คุณพ่อบำเพ็ญ : ตามระเบียบของสงฆ์ นับแต่อรุณ อรุณคืนที่ 4 ทำธุระส่วนตัวเสร็จ เตรียมตัวออกบิณฑบาต เสร็จแล้วฉันข้าว แล้วก็ลงสวดมนต์ไหว้พระในตอนเช้า ตอนเพลก็ฉันเพล กิจของสงฆ์ในตอนเช้าก็ทำวัตรเช้าที่วิหาร ตอนเย็นก็ทำวัตรเย็นที่วิหาร แล้วรับการอบรมจากเจ้าอาวาสเรื่องการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นอกจากนั้นแล้วในวันธรรมดาพระสงฆ์มีหน้าที่เปลี่ยนกันเทศน์ให้โยมฟังในตอนเย็น ๆ ประมาณ 3-4 โมงเย็น

คุณอรทัย : ท่านใช้หนังสือธรรมเทศน์ไหมคะ

คุณพ่อบำเพ็ญ : ท่านใช้หนังสือคัมภีร์เทศน์ คัมภีร์เทศน์สมัยก่อนเป็นอักษรธรรม อักษรขอม ก็เอาอันนั้นแหละมาเทศน์ ปัจจุบันเอาอักษรไทยเทศน์ เพราะพระสมัยนี้ไม่ได้เรียนหนังสือธรรมหรือไทยน้อย ที่ไม่ได้เรียนเพราะการศึกษาอักษรปัจจุบันนี้เพิ่งเข้ามาเมื่อสมัย กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์

คุณอรทัย : แล้วในวัดมีหนังสือใบลานเยอะไหม

คุณพ่อบำเพ็ญ : มีเยอะแยะ ทุกวันนี้ที่วัดหลวงก็ไม่เหลือ วัดทุ่งก็ไม่เหลือ หนังสือเก่ามันสูญสลายไป มีที่วัดศรีทองก็ยังมีอยู่ที่คู่พระธรรม

คุณอรทัย : อันนี้มีเป็นหอยเลย แสดงว่ามีเยอะพอกับวัดทุ่งเลย

คุณพ่อบำเพ็ญ : พอกัน อาจจะเยอะกว่าวัดทุ่งด้วยซ้ำ.....

ถอดเทปโดย ขนิษฐา ทุมมากรณ์

กรกฎาคม 2547

บรรณานุกรม

- กฐินานุสรณ์. 2546. อุบลราชธานี : อุบลกิจออฟเซต.
- กรมศิลปากร. 2542. งานช่างศิลปกรรมในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ประชาชน.
- กรมการสถาปนาอิสาน. 2530. สถาปัตยกรรมอิสาน. สัมมนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม
อิสาน งานนิทรรศการวัสดุก่อสร้างและผลงาน สถาปัตยกรรมอิสาน สถาปัตยกรรม
อิสานสัญจร วันที่ 29 ต.ค. - 1 พ.ย. 2530 ณ โรงแรมโฆะ จ.ขอนแก่น.
- ชำนาญ เล็กบรรจง. 2540. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาลักษณะและรูปร่างแบบลวดลาย
ประดับสถาปัตยกรรมทางศาสนาในภาคอิสาน. มหาสารคาม : ภาควิชาทัศนศิลป์และ
ศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เดิม วิภาคย์พจนกิจ. 2542. ประวัติศาสตร์อิสาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงศ์นุช ไพรพิบูลย์กิจ. 2541. ลายศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : เอส. ที. พี. เวิลด์ มีเดีย.
- แน่นน้อย ปัญจพรก และ สมชาย ณ นคร. 2535. ศิลปะไม้แกะสลัก สุโขทัย อุทยาน รัดน
โกสินทร์. กรุงเทพฯ : เรืองรมย์.
- พวงนิล คำปิงส์, ผู้แปล. 2544. ลาวและกัมพูชา. กรุงเทพฯ : หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- พิทักษ์ น้อยวังคลัง. 2540. ศิลปกรรมท้องถิ่น. มหาสารคาม : ภาควิชาทัศนศิลป์และศิลปะการ
แสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภราดร รัดนกุล. 2537. ศิลปะแห่งลุ่มแม่น้ำโขง. กรุงเทพฯ : ชีรกิจ (ประเทศไทย).
- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอิสาน เล่มที่ 2
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอิสาน เล่มที่ 5
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอิสาน เล่มที่ 8
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอิสาน เล่มที่ 11.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอิสาน เล่มที่ 12
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอีสาน เล่มที่ 13
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอีสาน เล่มที่ 14
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมไทยภาคอีสาน เล่มที่ 15
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- วิโรฒ ศรีสุโร. 2536. สิมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพลส.
- สงวน รอดบุญ. ม.ป.ป. พุทธศิลป์ลาว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ
การศึกษาจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองหลวงพระบางสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งประเทศไทย.
- สมใจ นิ่มเล็ก. 2539. เครื่องบนและงานประดับของสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- สุภัทรดิศ ดิสกุล, ม.จ. 2545. ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง : อินเดีย, ลังกา, ชวา, จาม,
ขอม, พม่า, ลาว. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล. 2535. จากหลวงพระบางถึงเวียงจันทน์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- เสรี ดันศรีสวัสดิ์ และอรุณี แน่นหนา. 2544. สะบายดีหลวงพระบาง : คู่มือนักท่องเที่ยว “ฉบับ
ไม่มีหลง.” นนทบุรี : ชารบัวแก้ว.
- Derepas, M. and P.Gay. 2000. Treasures of Luang Prabang. Singapore : The National
Committee of Lao.

ประวัตินายบำเพ็ญ ณ อุบล (ท้าวดอกหมาก)

ประวัติและผลงาน

นายบำเพ็ญ ณ อุบล เป็นบุตรของนายปราง ณ อุบล (ท้าวบุญนง ณ อุบล) และนางพริก ณ อุบล (ทองพิทักษ์) ท่านทั้งสองเป็นผู้สืบสกุลจากเจ้านายเมืองอุบลแต่โบราณมา เกิดวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2469 ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สมรสกับนางรัตนา มีบุตรด้วยกัน 4 คน

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 364 ถนนอุทัยรามฤทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ท่านเป็นผู้ริเริ่มให้ชาวอุบลราชธานีร่วมกันสร้างอนุสาวรีย์พระปฐมวราชสุริยวงศ์ (คำผง) เจ้าคุณพระอุบาลี เจ้าคุณสมเด็จพระมหาวิระวงศ์ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูงานบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ให้เป็นงานประจำจังหวัด ระดับชาติ นอกจากนี้ยังเป็นนักอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอีสานเป็นอย่างดี โดยเฉพาะประวัติและเรื่องราว จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษา

พ.ศ. 2485 สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี

โรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองจังหวัดอุบลราชธานี (รุ่น เฉพาะกิจที่ย้ายมาทำการเรียนการสอนที่จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเกิด สงครามโลก ครั้งที่ 2)

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2506 สำนักอบรมกฏหมายเนติบัณฑิต กระทรวงยุติธรรม รุ่นที่ 15

การทำงาน

พ.ศ. 2507 รับราชการตำแหน่งอัยการ กรมอัยการ และเกษียณอายุราชการที่จังหวัดขอนแก่น ในตำแหน่งอัยการชั้นฎีกา เขต 4

เกียรติคุณ

- พ.ศ. 2522 ได้รับ โล่และเข็มพระนามในฐานะนักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น
จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
- พ.ศ. 2533 ได้รับประกาศเกียรติคุณผู้บริจาคโบราณวัตถุให้แก่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ. 2535 ได้รับ โล่เกียรติยศ จากสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ในฐานะเป็นบุคคลที่มีผลงานดีเด่นทาง
วัฒนธรรมพื้นบ้าน สาขาประเพณี
- พ.ศ. 2536 ได้รับพระราชทาน โล่เกียรติยศ ในฐานะผู้อุรักษ์ผ้าโบราณดีเด่น
จากพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่ง
ชาติ
- พ.ศ. 2537 ได้รับ โล่เกียรติยศจากผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร
ในฐานะเป็นคนดีศรีเมืองยศ
- พ.ศ. 2538 ได้รับเลือกเป็นประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร
- พ.ศ. 2539 ได้รับ โล่ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
ในฐานะแต่งกายพื้นเมืองดีเด่น
- พ.ศ. 2541 ได้รับ โล่เกียรติยศ จากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี
ในฐานะพ่อตัวอย่างประจำปี
- พ.ศ. 2545 ได้รับเลือกเป็นครูภูมิปัญญาไทย (สาขาวัฒนธรรมประเพณี)
จากสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีย